

Høring av forslag om vern av skog Jonsknuten, Kongsberg

Innholdsfortegnelse

1. Høringsforslag	4
2. Bakgrunn	4
3. Hjemmelsgrunnlag	5
4. Saksbehandling	5
5. Områdebeskrivelse og verneverdier	6
6. Mineralinteresser, grus og pukk	6
7. Kulturminner og kulturhistorie	7
8. Friluftsliv og arrangementer	9
9. Landbruk og andre næringsinteresser	10
10. Tekniske inngrep utenom kulturminnene	11
11. Planstatus	11
12. Forvaltning, økonomiske og administrative konsekvenser av vern	12
13. Kort om verneforskrift og avgrensning	12
14. Endringer etter oppstart av planarbeidet	13
15. Oppsummering av innspill og Statsforvalterens vurdering	13
15.1 Oppsummering av innspill	13
15.2 Statsforvalterens kommentar til forvaltning av Kongsberg Sølvverk kulturmiljø	27
15.3 Statsforvalterens kommentar til friluftsliv	29
15.4 Statsforvalterens kommentar til arrangementer og idrett	30
16. Litteratur	31

Sammendrag

Verneforslag

Statsforvalteren sender på høring verneforslag for 15 452 dekar skog som en utvidelse av eksisterende Barmen naturreservat, og med Jonsknuten som nytt reservatnavn. Området har store og nasjonalt viktige naturverdier.

Hva vil vi oppnå?

Naturen er under press, og mange arter er truet eller i sterk nedgang. Flere av disse artene finnes i den eldste skogen, og mange insekter, sopp og flere fuglearter er helt avhengig av gammel skog eller død ved. Skogvern er derfor et prioritert tiltak for å bevare naturmangfoldet. Gjennom dette vernet vil store verdier knyttet til gammel, høyreist skog med kjempe-furuer og en rekke rødlistearter ivaretas. Videre kan et storområde med naturskog sikres for arealkrevende arter.

Hva er utfordringene ved et vern?

Forholdet mellom naturvern og kulturmiljøfredning har vært et viktig tema i verneplanen. Vedlikehold av kulturmiljøet vil være generelt tillatt, men det legges begrensninger på motorferdsel og terrenginngrep. Kulturmiljøet må kunne vedlikeholdes like godt som i dag, og flere har påpekt utfordringen med to fredninger med ulike og mulig motstridende formål.

Området er svært mye benyttet til friluftsliv, arrangementer, treninger og konkurranser både sommer og vinter. Mange er opptatt av at friluftslivet ikke må begrenses eller kompliseres ved krav om søknad for å gjennomføre arrangementer.

Disse temaene er nærmere beskrevet i egne kapitler og i sammendraget av innspill til oppstartsmeldingen og i Statsforvalterens kommentarer.

Positive og negative virkninger av vern

Et vedtak om vern som naturreservat skal vare for alltid. Gjennom vern vil skogen få fri utvikling, og naturverdiene vil sannsynligvis blir bevart og på sikt øke.

For kulturmiljøet vil reservatvern sikre et intakt skogmiljø og gi bedre vern mot uheldige inngrep. Det vil bli nødvendig med søknad for enkelte tiltak, noe som kan gjøre prosessene mer tidkrevende. Uttak av torv eller malmet furu til skjøtsel vil ikke bli tillatt innenfor reservatet.

For friluftslivet vil et vern sikre intakt natur med store, gamle trær og en naturlig variasjon som er viktig for naturopplevelsen. Tiltak som større arrangementer eller nyetablering av stier eller løyper er søknadspliktig, dette gir mer administrasjon og kan være tidkrevende.

Forbudet mot hogst gir grunneier tapte inntekter, dette kompenseres gjennom erstatning.

Tilpasninger som er gjort i verneplanen

Gjennom oppstartsmelding og høring av et konkret verneforslag er hensikten å avdekke problemstillinger og få fram forslag til løsninger. Etter oppstartsmeldingen er det tatt ut noe areal, men fortsatt er det meste av utredningsarealet med på grunn av store naturverdier, og fordi noe av verdien er knyttet til størrelsen på verneområdet. Imidlertid er vernebestemmelsene forsøkt tilpasset slik at mye av den aktiviteten som foregår i dag vil være generelt tillatt, og noen tiltak kan tillates gjennom søknadsbehandling.

Forutsetninger i det videre planarbeidet

Etter høringen vil vi igjen vurdere grense og forskrift på bakgrunn av høringsuttalelsene. Det er en forutsetning i arbeidet at vi klarer å finne en løsning der verneverdiene ivaretas, samtidig som det fredete kulturmiljøet kan skjøttes og ivaretas på en god måte.

1. Høringsforslag

Statsforvalteren i Østfold, Buskerud, Oslo og Akershus sender på høring forslag om vern av skog som en utvidelse av Barmen naturreservat i Kongsberg kommune. Vi foreslår å endre reservatnavnet til Jonsknuten naturreservat.

Verneforslaget ligger i Kongsberg kommune i Buskerud. Nytt areal som foreslås vernet er 15 452 dekar. Sammen med det eksisterende vernet kan dette bli et reservat på over 30 000 dekar. Hele arealet er eid av Statskog SF. Utvidelsesarealet ble naturfaglig kartlagt i 2017 og er vurdert som nasjonalt verneverdig.

I det følgende er verneforslaget beskrevet med informasjon om området, verneverdier og andre interesser. Høringsforslaget omfatter også konkret forslag til verneforskrift og kart med forslag til vernegrense.

Dette høringsforslaget er utarbeidet på bakgrunn av den naturfaglige registreringen og rapporter om andre interesser, data fra ulike kartdatabaser, innspill ved melding om oppstart og drøftinger i samarbeidsgruppa for Kongsberg Sølverk og med andre.

Statsforvalteren ber i denne høringen spesielt om synspunkter på følgende:

- Områdenavn
- Eventuelle konflikter med andre interesser. Vi ber om at konflikter beskrives konkret, og hvilke endringer som vil være nødvendig for å løse konflikten.
- Avgrensning, f.eks. hvilken del av området det er knyttet særlig konflikt til
- Forskrifter, f.eks. hvilke justeringer i forskriften som vil være nødvendig for å løse konflikten
- Eventuelle feil i høringsforslaget
- Kommunen bes gi tilbakemelding om de ønsker delegert forvaltningsmyndighet for verneområdene, se kap. 12.

Frist for å komme med høringsuttalelser til verneforslaget er 3. juni 2025.

Merknader sendes pr e-post til sfospost@statsforvalteren.no eller som brevpost til: Statsforvalteren i Østfold, Buskerud, Oslo og Akershus, Postboks 325, 1502 Moss.

2. Bakgrunn

Gjennom behandling av St.meld. nr. 25 (2002-2003) sluttet Stortinget seg til Regjeringens innstilling om en kraftig opptrapping av skogvernet i Norge. Meldingen trakk opp viktige prinsipper og satsingsområder for skogvernet. Det ble blant annet lagt til grunn at et utvidet skogvern skulle følge de faglige anbefalingene i NINA rapport 54/2002 «*Evaluering av skogvernet i Norge*».

I St.meld. nr. 14 (2015-2016) *Natur for livet* sier Regjeringen at den vil videreføre det langsiktige arbeidet med skogvern. Det ble vedtatt et mål om vern av 10 % av skogarealet i Norge. Så langt er ca. 5,2 % av all skog vernet, og noe over 3,9 % av den produktive skogen er vernet.

Naturverdiene i dette området har vært kjent lenge. Statskog vedtok selv tidlig et administrativt vern for et areal på ca. 8 600 dekar ved Helgevann. Dette arealet er nå en del av Barmen naturreservat på ca. 15 500 dekar som ble opprettet i 2005. I 2017 ble det gjennomført en naturfaglig kartlegging av et areal på ca. 15 000 dekar rundt Barmen naturreservat. Skogvernkvallitetene ble vurdert som nasjonalt viktige og i stor grad unike. I 2018 ble arbeidet med verneplan startet med oppstartsmelding og kunngjøring av verneplanarbeid.

3. Hjemmelsgrunnlag

Vern av spesielle områder eller forekomster skjer i medhold av lov av 16. juni 2009 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) jf. §§ 33-51. I naturmangfoldloven er det hjemmel for opprettelse av ulike vernekategorier. Vernekategorien naturreservat er den strengeste verneformen, og denne blir normalt brukt for vern av skog.

Vedtak om opprettelse av naturreservater treffes av Kongen i Statsråd etter naturmangfoldloven § 37, som lyder slik:

Som naturreservat kan vernes områder som

- a) inneholder truet, sjelden eller sårbar natur,*
- b) representerer en bestemt type natur,*
- c) på annen måte har særlig betydning for biologisk mangfold,*
- d) utgjør en spesiell geologisk forekomst, eller*
- e) har særskilt naturvitenskapelig verdi*

Som naturreservat kan også vernes et område som er egnet til ved fri utvikling eller aktive gjenopprettingstiltak å få verneverdier som nevnt i første ledd.

I et naturreservat må ingen foreta noe som forringer verneverdiene angitt i verneformålet. Et naturreservat kan totalfredes mot all virksomhet, tiltak og ferdsel. I forskriften kan det gis bestemmelser om vern av kulturminner i reservatet.

Treffes vedtak om reservat som krever aktive gjenopprettingstiltak, eller vedtak om reservat der bruk er en forutsetning for å ivareta verneformålet, skal det samtidig med vernevedtaket legges frem et utkast til plan for skjøtsel for å sikre verneformålet. Planen kan omfatte avtale om bruk av arealer, enkeltelementer og driftsformer. Planen eller avtalen kan inneholde bestemmelser om økonomisk godtgjørelse til private som bidrar til områdets skjøtsel.

4. Saksbehandling

Vern av skog i Norge skal i utgangspunktet skje gjennom frivillig vern av privat skog og vern av statlig eid skog. Statskog SF og Miljødirektoratet inngikk i 2018 en samarbeidsavtale om vern av skog på Statskog SFs eiendommer. Denne avtalen sier at vern av skog på Statskog SFs grunn skal bidra til å nå Norges vedtatte målsettinger for skogvern.

Det verneforslaget som nå sendes på høring ble kartlagt i 2017, og naturfaglig rapport forelå i 2018. Her vurderes området som nasjonalt verneverdig.

Fordi utredningsområdet i stor grad overlapper med eksisterende kulturmiljøfredning for Kongsberg Sølverk, tok Fylkesmannen (nå Statsforvalteren) i 2019 opp med Klima- og miljødepartementet (KLD) problemstillinger knyttet til forholdet mellom disse to verneformene. I svarbrevet fra KLD datert 31. oktober 2019 ba de om at Fylkesmannen igangsatte en verneplanprosess, og de kom med innspill til hva som må ivaretas og hva som må avklares i den videre prosessen, se mer i kapitlet om kulturminner og kulturhistorie.

Oppstartsmelding

Statsforvalteren meldte oppstart av verneplanarbeid 18. mars 2020 med frist for uttale 27. april. Informasjon ble sendt til grunneiere og aktuelle lokale, regionale og nasjonale etater og organisasjoner, og verneforslaget ble kunngjort i aktuelle aviser. Det kom 25 uttalelser til oppstartsmeldingen, disse er oppsummert og kommentert av Statsforvalteren i kapittel 15 i dette høringsdokumentet.

Videre saksgang etter naturmangfoldloven

Verneplanen skal følge faste saksbehandlingsrutiner:

- Offentlig høring av konkret verneforslag med beskrivelse av verneinteresser og andre interesser, samt de konsekvensene forslaget antas å få. Forslag til vernekart og verneforskrift vedlagt.
- Statsforvalteren vurderer mottatte høringsuttalelser, gjør eventuelle endringer i forslaget og sender deretter sin tilrådning til Miljødirektoratet.
- Miljødirektoratet vurderer forslaget og sender sin tilrådning til Klima- og miljødepartementet (KLD).
- KLD forbereder saken og legger forslag om vern frem for Kongen i Statsråd.
- Vedtak om vern gjøres av Kongen i Statsråd som kongelig resolusjon.
- Statsforvalteren informerer grunneier og lokale høringsinstanser og kunngjør vedtaket i aktuelle aviser. Erstatningsprosessen starter opp, og verneområdet blir skiltet og merket.

5. Områdebeskrivelse og verneverdier

Verneforslaget ligger i hovedsak øst for det eksisterende Barmen naturreservat, med noen mindre utvidelser sør, vest og nord for Barmen. Utvidelsesforslaget omfatter skog som i stor grad ligger i lavere høydesoner enn dagens reservat. Det spenner fra ca. 325 til 900 moh. Berggrunnen er i hovedsak næringsfattig, men det finnes også partier med noe rikere bergarter.

Skogen er furudominert, men gran vokser også spredt i hele området. Bjørk, rogn, osp og selje finnes i begrenset grad. Langs fuktige sig dannes enkelte steder lokal kalkfuruskog, rik sumpskog og rikmyr. Eldre, furudominert skog med 150-200 år gamle trær dominerer. Ofte er det innslag av 200-300 år gamle høyreiste kjempefuruer. Totalt anslås at området huser flere hundre, kanskje over 1000 kjempefuruer og slike tettheter av kjempefuru er ikke kjent ellers i Skandinavia. Innslaget av dødved er i furuskogene oftest meget begrenset, men noe mer i grandominerte partier. Furu vil i Kongsberg-regionen ofte kunne bli 400-600 år om den får stå urørt, og den har dermed i liten grad rukket å produsere liggende og stående dødved.

Det er avgrenset en rekke kjerneområder som dekker store deler av området, hvorav mange er vurdert som svært viktige (A-verdi). Området har også en del rødlistede arter, og selv om dette i dag noe begrensa, har området unike muligheter til å utvikle elementer som er svært viktig for mange krevende arter. Dette omfatter først og fremst grovdimensjonert stående og liggende dødved, elementer som mange av de mest sjeldne sopp- og insektartene er knyttet til. Viktig er også at dette er et storområde med naturskog som er viktig for arealkrevende arter.

I den naturfaglige rapporten vurderes verneforslaget som nasjonalt verneverdig (***).

Verneforslaget oppfyller flere mangler i skogvernet i Norge, og i rapporten vurderes området samlet sett å ha god mangeloppfyllelse. Forekomstene av produktiv, grovvokst og høyreist blåbærfuruskog har stort udekket vernebehov. Området fyller den nasjonale mangelen på storområder da verneforslaget sammen med eksisterende Barmen naturreservat er på vel 30 km². Av regionale mangler fyller området behovet for gammel furuskog med naturtypelokaliteter av nasjonal eller regional verdi, og til en viss grad lavlandsskog/rik skog/høy bonitetsskog.

6. Mineralinteresser, grus og puk

Informasjonen i dette kapitlet er i hovedsak hentet fra Direktoratet for mineralforvaltning sin kartdatabase og fra NGU sin kartdatabase for mineralforekomster. Vurderingen av de enkelte mineralforekomstene er hentet fra NGU-rapport 2020.023 *Mineralressurser i området Kongsberg – Modum – Ringerike, Buskerud*.

Sølvforekomsten ved Kongsberg ble funnet i 1623, og gruveselskapet Kongsberg Sølvverk ble opprettet i 1624 av kong Christian 4. Sølvverket var i drift fram til 1957 med enkelte avbrudd, men i 1958 ble Sølvverket avviklet. Det ble produsert 1 350 tonn rent sølv fra om lag 130 gruver, og i tillegg en del kobber. Mineralene er tatt ut både som dag- og underjordisk drift, og det er et omfattende nett av gruveganger i Kongsberg Sølvverk.

Kongsberg Sølvverk (selve gruverommene) eies av staten ved Nærings- og fiskeridepartementet, og direktoratet for mineralforvaltning forvalter dette på vegne av departementet. Statskog SF er grunneier i hele verneforslaget.

Det er et betydelig antall gruver og gruveåpninger innenfor verneforslaget, og Statskog har ansvaret for sikring av gruvene i hele området. Det blir løpende utført sikringsarbeid ved oppsetting av gjerde rundt gruveåpninger. Det finnes imidlertid også gruveåpninger som ikke er registrert i Direktoratet for Mineralforvaltning sitt aktsomhetskart.

En stor del av verneforslaget er underlagt Kongsberg Sølvverk kulturmiljøfredning. Her er det forbud mot boring, knusing og sprenging av stein eller berg, uttak av og graving i masser, massetak, og et hvert inngrep i forbindelse med muting eller skjerpning.

I Norges Geologiske Undersøkelse (NGU) sin kartdatabase er det mange punktregistreringer i denne åsen. I tillegg er det to malmprovins: Underberget som i hovedsak ligger like øst for den foreslåtte vernegrensa, og Overberget som i stor grad ligger innenfor og skjærer gjennom verneforslaget i en stripe sør-nord. Her er det stor tetthet av påviste mineralforekomster, de fleste med sølv. I kartdatabaseen til NGU er forekomstene enten vurdert til å ha liten betydning, eller de er ikke blitt vurdert.

Sølv: Sølvforekomstene i Gruveåsen har ifølge NGU-rapport 2020.023 ingen økonomisk interesse i dag. Sølvgangene er svært tynne slik at svært mye gråberg må tas ut ved en eventuell drift, det antas 300 g sølv pr. tonn utdrevet berg. Det er heller ingen andre metaller i økonomiske konsentrasjoner (bortsett fra stedvis litt gull i form av gyldisk sølv/elektrum). De rikeste gruvene er allerede utdrevet til stort dyp.

Kobber: Sørøst for Helgevannet ligger to kobberforekomster innenfor verneforslaget, Rødknatten og Brennåsen. Råstoffbetydning er ikke vurdert. Dette er gangforekomster som i hovedsak består av kobberkis og magnetkis, men også ofte en god del arsenkis. Innsamlede prøver viser at de har en god del kobber, men er fattige på andre elementer. Ingen av disse har noen økonomisk interesse i dag da de kobberholdige gangene er for tynne og har for liten utbredelse til å være økonomiske.

Da oppstartsmeldingen ble sendt ut, var det overlapp mellom den søndre delen av verneforslaget og undersøkelsesrettighetene Lassedalen 1 for kobber, sink og sølv. Dette rettighetsarealet er senere fjernet, og det er nå ingen bergrettigheter som berøres av verneforslaget.

I NGU sin kartdatabase for grus og pukk er det ikke registrert noen grus- eller pukkeforekomster innenfor verneforslaget.

I naturreservatet vil det være forbud mot alt uttak av mineraler, grus eller annen masse. Se ytterligere vurderinger i kapittel 15, oppsummering og vurdering av innspill til oppstartsmeldingen.

7. Kulturminner og kulturhistorie

Sølvverket er svært viktig for Kongsbergs historie, og det har i lang tid vært et viktig turistmål. Kongsberg Sølvverk ble midlertidig fredet i 1992, og varig fredet som kulturmiljø i 2003 med et areal på om lag 30 km². Formålet med fredningen er å bevare et industrielt kulturminne med nasjonal og

internasjonal verdi som viser spor fra over 300 års gruvedrift. Det er et stort mangfold av kulturminner innenfor området, med blant annet et underjordisk gruvesystem og en rekke skjerp, gruveåpninger og tipphauger, bygningsmiljøer, veier og et svært omfattende dam- og rennesystem. Fredningen omfatter både enkeltelementer, sammenhengen mellom elementene og overordnede trekk i kulturmiljøet.

For å sikre kulturmiljøet, er alt som er vernet beskyttet mot menneskelige inngrep. I tillegg foregår det et omfattende arbeid med skjøtsel og vedlikehold samt større restaureringsarbeider. Så langt det er mulig søker man å benytte historisk riktig utførelse, form og materialer. Med så mange objekter er det umulig å vedlikeholde alt, og det er ikke et mål at hele gruveåsen skal restaureres tilbake til tidligere tiders nivå.

Statsforvalteren har utarbeidet et temakart viser en del av de større anleggene innenfor verneforslaget som er omfattet av Kongsberg Sølvverk kulturmiljøfredning. Dette kartet er ikke komplett, men det gir et bilde av omfanget av de objektene som finnes og som kan ha behov for vedlikehold og/eller sikring.

Roller og ansvar for kulturmiljøfredningen

Statskog SF er grunneier og har ansvaret for vedlikehold av dammer og renner, samt skjøtsel av kulturmiljøet Kongsberg Sølvverk. Videre har Statskog påtatt seg ansvaret for sikring av gruehull på statens grunn.

Norsk Bergverksmuseum er kompetansesenter for Sølvverket. Det dokumenterer, forsker i og formidler Sølvverkets historie, og tilrettelegger formidling av kulturminnene og historien for besøkende. Museet eier eller leier noen av bygningene og gruvene.

Riksantikvaren og Buskerud fylkeskommune er forvaltningsmyndighet for kulturmiljøet og har ansvaret for at intensjonen med fredningen blir fulgt. Fylkeskommunen behandler søknader om dispensasjon fra fredningsforskriften.

Flere frivillige lag og foreninger gjennomfører et omfattende skjøtselsarbeid på kulturminnene etter avtale med Kongsberg kommune og Statskog. Dette omfatter først og fremst rydding av vegetasjon på og rundt kulturminner, oppsetting av informasjon og tilrettelegging for friluftsliv.

Samarbeidsgruppa for Kongsberg Sølvverk er opprettet for å samordne forvaltningen av kulturmiljøfredningen. Gruppa består av representanter fra Norsk Bergverksmuseum, Kongsberg kommune, Statskog, Buskerud fylkeskommune og Statsforvalteren i Østfold, Buskerud, Oslo og Akershus.

Forvaltningsoppgaver

Forvaltningsplanen for Kongsberg Sølvverk kulturmiljø angir hovedmålet for forvaltningen slik: *kulturmiljøet skal bevares og forvaltes på en slik måte at grunnlaget for kunnskap, opplevelse og skånsom verdiskaping blir størst mulig. Det er et mål å påvise og dokumentere sølvverksminnene, forbedre eller stabilisere deres tilstand og åpne visuelle sammenhenger.*

I praksis er det et stort behov for løpende ettersyn og reparasjon, og i noen tilfeller større restaureringsarbeider. Noen av de viktige arbeidsoppgavene er:

- Vedlikehold av bygninger

- Ettersyn, fjerning av vegetasjon og reparasjon eller større restaureringsarbeid på dammer og vannrenner

- Vedlikehold av hjulstuer og sikring mot utrasing, fjerning av vegetasjon

- Inngjerding og sikring av gruveåpninger

I dette området har betydelige arealer siden 2005 vært fredet med hjemmel i både kulturminneloven og naturmangfoldloven. Man har lang erfaring med samordnet forvaltning av disse "fellesarealene".

Ved en eventuell utvidelse av naturreservatet kan det bli mer kompliserte avveininger mellom natur- og kulturminnevern da tettheten av kulturminner og vedlikeholds- og skjøtselsbehovet er langt høyere i utvidelsesarealet.

I naturreservatet vil vedlikehold, skjøtsel og sikringstiltak være tillatt for alle bygninger og anlegg omfattet av kulturmiljøfredningen for Kongsberg Sølvverk. Se ytterligere vurderinger i kapittel 15, oppsummering og vurdering av innspill til oppstartsmeldingen.

8. Friluftsliv og arrangementer

Området fra Funkelia og opp til Jonsknuten er et av Kongsbergs mest brukte nærfriluftsområder, både til fots, på ski og med sykkel. Mange drar på dagsturer, noen overnatter i hengekøyer eller telt. Det foregår i tillegg en rekke organiserte treninger, konkurranser og andre arrangementer.

Adkomst og parkering. I Funkelia ved skisenteret er det gode parkeringsmuligheter, og herfra går det flere stier, veier og skiløyper inn i området. Knuteveien går inn i verneforslaget fra sør, den er åpen inn til Knutehytta. Det er flere parkeringsmuligheter langsmed veien. De største parkeringsplassene er der veien tar av til Sachsen og ved Knutehytta.

Stier, skiløyper og gamle ferdselsveier. Kongsberg kommune og flere frivillige lag og foreninger vedlikeholder, merker og skilter stier og skiløyper i henhold til sti- og løypekart. I høringsforslaget legges det opp til at eksisterende stier, skiløyper og gamle ferdselsveier kan merkes, ryddes og vedlikeholdes til den standarden de har på vernetidspunktet. Det vil si at busker og kvist kan fjernes og at trær som velter over stien kan kuttes og legges til siden for stien. Klopper og bruer kan vedlikeholdes. Dersom det er behov for omlegging eller opprusting av traseer eller etablering av nye stier eller skiløyper, er det mulig å søke om dette. Etter vernevedtak vil det bli utarbeidet en forvaltningsplan med sti- og løypeplan for reservatet.

Skiløyper er avmerket på vernekartet, og det vil være generelt tillatt å preparere skiløypene som ligger i vernekartet.

Sykling og ridning. Flere av stiene i Gruveåsen og områdene rundt brukes en del til stisykling. Kongsberg Skisenter/Skimore arrangerer stisykling/stisykkelkurs i Gruveåsen.

Området kombinerer flotte naturopplevelser og utsikt med utfordringer og bratte bakker. I det eksisterende Barmen naturreservat er bruk av sykkel og hest forbudt utenom eksisterende veier. I dagens forvaltning av verneområder legges det større vekt på å åpne for bruk av områdene til friluftsliv og naturopplevelse. I høringen foreslås det at sykling, ridning og bruk av hest skal være tillatt på eksisterende veier og stier. Det er imidlertid et ønske å unngå/begrense nye inngrep i området, og det foreslås ikke å åpne for tilretteleggingstiltak for stisykling innenfor reservatet.

Annen tilrettelegging for friluftsliv. Det er noen steder tilrettelagt for friluftsliv med sittegrupper og bålplasser. I utgangspunktet ønskes slik tilrettelegging i tilknytning til anlegg og infrastruktur, og ikke spredt rundt i naturen. Vi ser imidlertid at det kan være enkelte steder innenfor verneforslaget som egner seg for slik tilrettelegging, og det kan være en måte å kanalisere ferdselen noe. Det er tatt inn i forskriften en mulighet for tillatelse til enkle tilretteleggingstiltak for friluftsliv.

I Barmen naturreservat er det tillatt å brenne bål med tørrkvist fra bakken eller medbrakt ved, og dette vil bli videreført i utvidelsen.

Jakt og fiske: det selges jaktkort og fiskekort og det drives aktiv fiskekultivering i flere av vannene i området. Verneforskriften legger opp til at jakt og fiske kan skje i samsvar med gjeldende lovverk. Eventuelle tiltak for forvaltning av vilt og fisk er søknadspliktige.

Kongsberg Skisenter ligger like utenfor den foreslåtte vernegrensa og har både lokale besøkende, dagsturister og hytteeiere. Senteret er viktig både for idrettslag og for Kongsbergs befolkningen for øvrig. Alpinanlegget er dimensjonert for 3000 personer på en toppdag, men er nå oppe i 3300.

Større arrangementer. I verneforskriften skilles det mellom mindre arrangementer som er generelt tillatt, og større arrangementer som vil være søknadspliktige. Som større regnes arrangementer med over 50 deltakere. Ved færre enn 50 deltakere vil det normalt ikke være nødvendig å søke, men dette avhenger av arrangementets karakter og om det kan gi skade på naturverdiene. Ordinær turvirksomhet i grupper samt fellesturer og fellestreninger regnes ikke som arrangement og er generelt tillatt dersom det ikke kan skade naturverdiene. Konkurranser vil oftest være søknadspliktige.

Eksempler på arrangement som kan betegnes som større arrangement:

Knuteløpet er et turløp for hele familien som har blitt arrangert i mange 10-år av Kongsberg Næringsparks Bedriftsidrettslag som et tilbud til alle skiglade. Arrangeres første helg i mars og går i de faste skiløypene mellom Funkelia og Meheia/Jondalen.

Kongsberg og Omegn Turistforening arrangerer Opptur for regionens 8.-klassinger hvert år. Enkelte år går denne turen fra Funkelia til Sachsen i en rundløype.

Pinseløpet (Kongsberg O-lag), se nedenfor under orienteringsaktivitet.

Kongsberg maraton (Kongsberg Runmore) har blitt arrangert 4-5 år. Start på parkeringsplassen i Funkelia, opp Korsveien til Sachsen og til Knuten via Eriksløypa. Ned igjen via Knuteveien.

Gjennom høringen kan det vurderes om enkelte av de faste arrangementene kan tas inn i forskriften og gjennomføres uten søknad.

Orienteringsaktivitet. Verneforslaget berører sentrale arealer for orienteringsidretten. Kongsberg o-lag har en kartbase som dekker hele det foreslåtte området, og bruker området til ukentlige treninger, trimposter som henger ute i perioden mai-september og til o-løp.

I pinsehelgen arrangeres Pinseløpet med 800 – 1500 deltakere. For å spre belastningen på flora og fauna og tilby variert terreng varierer de mellom fem ulike områder rundt byen. Verneforslaget berører to av de fem aktuelle arenaene som benyttes.

Også andre større arrangementer har vært gjennomført i dette området, som Jr. VM testløp i 2018, Lang-NM i 2003.

Knutetrim: utsetting av 30-40 poster i området i snitt hvert annet år.

I verneforslaget er det åpnet for turorientering med faste sesongposter og orienteringsløp med maksimalt 200 deltakere kan skje uten søknad, under forutsetning at det er gjennomført kontakt med forvaltningsmyndigheten hvor omfang, område og tidspunkt for aktivitetene er drøftet.

9. Landbruk og andre næringsinteresser

Skogbruk har vært drevet i hele området, og skogressursene har vært svært hardt utnyttet under sølvverkstiden. Siden kulturmiljøfredningen i 2003 har driften måttet skje innenfor rammen av fredningsbestemmelsene.

Det er lite beitedyr i området, men i lia på Jondalsiden går det noen beitedyr. Beite er tillatt etter verneforskriften.

Knutehytta ligger øverst ved Knuteveien på areal som er holdt utenfor verneforslaget. Den er åpen for selskap, kurs og konferanser og bespisning.

Reiselivsaktiviteter. To av de viktigste attraksjonene i Kongsberg er Kongsberg skisenter og Sølvgruvene som begge ligger nær det foreslåtte verneområdet. De er viktige både for tilreisende og for lokalbefolkningen. Kommunen er opptatt av at Gruveåsen skal kunne benyttes til skånsom reiselivsutvikling, og har fokus både på kulturminner og naturopplevelse.

Det er ikke registrert forekomst av grus og pukk i verneforslaget i NGUs kartdatabase.

10. Tekniske inngrep utenom kulturminnene

Veier. Knuteveien er åpen for allmenn motorferdsel inn til Kongensdammen, med flere parkeringsplasser langs veien. Flere steder har veien og parkeringsplassene behov for opprusting. Videre fra Knutehytta til demningen i Kongensdammen går en nybygd bilvei med to forgreininger, denne er stengt med bom. Barlinddalsveien sør i verneforslaget går østover fra Knuteveien nesten inn til det eksisterende reservatet. Denne er normalt stengt med bom, men står åpen for allmenn ferdsel i enkelte perioder, f.eks. i bærsesongen.

Flere andre veier innenfor verneforslaget har bilveistandard, men de er stengt med bom og ikke åpne for allmenn motorferdsel. Den motorferdselen som foregår her er i hovedsak knyttet til vedlikehold, skjøtsel og sikringstiltak for bygninger og anlegg omfattet av kulturmiljøfredningen. Verneforslaget åpner for at dette kan videreføres.

Kjørbare traseer. Utenom bilveiene finnes en rekke traseer som ikke er beregnet for bil, men som blir benyttet med traktor og større maskiner, eller med ATV i forbindelse med vedlikehold, skjøtsel og sikringstiltak for kulturminnene. Noen er gamle vegfar som også regnes som kulturminner, andre er nyere, og mange er mye brukt til friluftsliv til fots, på ski og på sykkel. Det legges opp til at disse skal kunne benyttes til motorferdsel i forbindelse med kulturminneskjøtsel. Slike traseer er imidlertid definert som utmark i motorferdselloven, og en må derfor søke og få dispensasjon for motorferdsel.

Demninger. Alle vann er oppdemte fra sølvverkstiden. Demningene er omfattet av kulturminnefredningen. Det vil være tillatt å vedlikehold og videreføre demningene som et ledd i skjøtselen av kulturmiljøet. Dette innebærer også å videreføre den eksisterende oppdemmingen, men ikke modernisering e.l.

Kraftledninger. En 11 kV kraftledning eid av Glitre energi nett AS skjærer gjennom området fra Segen Gottesåsen til Kongsdammen og opp til Jonsknuten. Like sør for verneforslaget går en 132 kV kraftlinje eid av Skagerak nett AS. I verneforskriften er det tatt inn standard bestemmelser for kraftledninger.

Båtopp lag. Det ligger båter i flere av vannene som benyttes i forbindelse med fiskekultivering. Det vil være tillatt å videreføre eksisterende båtplasser, men ikke å etablere nye båtplasser.

Bygninger. Det ligger ei koie (Barlinddalshytta) og et båthus og redskapsskur ved Helgevann i eksisterende reservat. I utvidelsesforslaget er det et hyttetun på Mildigkeit like ved Knuteveien, med flere bygninger som Statskog leier ut. Ved Kongensdam-demningen ligger det to hytter, Bergstue 1 og 2. Den ene står åpen. Enkelte av disse bygningene er fra bergverkstiden og er dermed kulturminner. Bygninger vil være tillatt å vedlikeholde i tråd med standard på vernetidspunktet. Det kan gis tillatelse til motorisert ferdsel for transport av materialer og utstyr til hytter innenfor reservatet.

Henchensetra er en privat eiendom på litt over 100 dekar som ligger mellom eksisterende og foreslått naturreservat og som med dette forslaget vil bli helt omsluttet av vern. En gammel vognvei går fra Mildigkeit og gjennom Henschensetra og videre vestover inn i eksisterende reservat.

11. Planstatus

Planstatus er LNRF-område i gjeldende kommuneplan. Størstedelen av arealet omfattes av Kongsberg Sølvverk kulturmiljøfredning.

I kommuneplanens arealdel er en større del av verneforslaget avmerket som hensynssone friluftsliv. Videre er det avmerket nedslagsfelt for drikkevann (sikringssone) i et belte fra Kongsdammen via Stordammen, Gyldenløve dam, Store Sachsendam og videre østover ned i dalbunnen. Enkelte mindre arealer er avmerket som faresone ras eller faresone flom.

I vest er verneforslaget justert slik at det nå ikke er overlapp med Hengsvann skyte- og øvingsfelt for Forsvaret. Støysonen rundt skytefeltet strekker seg litt inn i verneforslaget.

12. Forvaltning, økonomiske og administrative konsekvenser av vern

Ved vernevedtaket eller like etterpå blir det fastsatt hvem som skal ha forvaltningsmyndighet i verneområdene. Statsforvalteren er forvaltningsmyndighet for de fleste verneområder, men myndigheten er i noen tilfeller delegert til kommunen. Dersom kommunen ønsker delegert forvaltningsmyndighet, kan de gi tilbakemelding om dette gjennom høringen.

For kommunenes tilbud om forvaltningsmyndighet gjelder følgende forutsetninger:

- Kommunene gis tilbud om å få forvaltningsmyndighet for alle verneområdene som i sin helhet ligger innfor kommunens grenser.
- Kommuner som ikke tidligere har hatt forvaltningsmyndighet må takke ja til alle aktuelle verneområder i kommunen dersom kommunen ønsker å overta forvaltningsmyndigheten.
- Kommunen må ha tilstrekkelig kapasitet og kompetanse.

Nye verneområder blir merket og skiltet, og det blir ofte utarbeidet informasjonsplakater eller annen informasjon om reservatene. I forskriftene åpnes det for å gi dispensasjon for enkelte tiltak, og slike søknader behandles fortløpende av forvaltningsmyndigheten. Ved behov for skjøtsel kan forvaltningsmyndigheten søke om midler fra Miljødirektoratet. Det foreslåtte verneformålet er i stor grad er knyttet til gammel barskog under naturlig dynamikk, og det vil dermed være lite behov for økologisk skjøtsel i verneområdene.

Forvaltningsplan blir utarbeidet for de verneområdene der det er behov for det, særlig der det er behov for skjøtsel for å fremme verneverdiene, eller i områder med stor menneskelig bruk. I dette området vil det være aktuelt å utarbeide forvaltningsplan med særlig fokus på forholdet til friluftsliv og det fredete kulturmiljøet. Forvaltningsmyndigheten søker om midler fra Miljødirektoratet.

Statens naturoppsyn har oppsynsansvar for alle verneområder, og de vil organisere oppsyn etter vernevedtak.

13. Kort om verneforskrift og avgrensning

Verneforskriften bygger på en standard forskriftsmal. Den er utarbeidet av Miljødirektoratet og skal sikre at naturreservatene i hovedsak har samme restriksjonsnivå. Det er likevel mulighet for enkelte tilpasninger i forhold til naturverdier og områdets sårbarhet/robusthet, og til de konkrete brukerinteressene. I denne forskriften har vi tatt inn enkelte punkt knyttet til forvaltningen av Kongsberg Sølvverk kulturmiljø. Videre er det noe åpnere bestemmelser for orienteringsaktivitet enn det som er vanlig.

Ved avgrensingen har vi søkt å inkludere så mye som mulig av arealet med eldre skog og med verneverdi. Noen mindre arealer med stor bruk eller tilrettelegging er tatt ut etter oppstartsmeldingen, samt noe yngre skog uten verneverdi. Noe yngre skog er også inkludert for å få en bedre arrondering av verneforslaget. På grunn av høye naturverdier og verdi som storområde ønsker vi å ikke ta ut større arealer før høringen. Gjennom høringen kan vi få gjenstående konflikter

bedre belyst gjennom konkrete merknader til foreslått grense og forskrift, og vi kan gjøre endringer i forskrift eller grense ved tilråding til Miljødirektoratet.

14. Endringer etter oppstart av planarbeidet

I oppstartsmeldingen ble verneforslaget kalt utvidelse av Barmen naturreservat. I høringen foreslår vi navnet Jonsknuten naturreservat.

Det er gjort noen endringer i avgrensningen etter oppstartsmeldingen.

- Hannibalbakken er tatt ut, samt et areal videre nordover med hovedsakelig yngre skog og til dels hogstflate.
- Sør for toppen av skibakken er det tatt ut et lite areal med ungsog.
- Lengst sør rundt Briskemyrdammen og Mørkedalstjern er det tatt ut areal med større innslag av hogstflater og yngre skog, og uten særskilt verneverdi.
- Vest for Helgevannet og vest for Lisetra er det tatt ut arealer som overlapper med forsvarets skyte- og øvingsfelt. En naturtypelokalitet på 16 dekar med gammel furuskog, B-verdi ligger innenfor dette arealet. Resten er skog uten særskilte naturverdier påvist.
- Lengst nordvest er det også tatt ut noen arealer med yngre skog og uten særskilt verneverdi.
- Sør for Haus Sachsen er det tatt ut et areal rundt Knuteveien med tanke på utvidelse av parkeringsarealet langs Knuteveien.

15. Oppsummering av innspill og Statsforvalterens vurdering

Oppstartsmelding ble sendt til grunneier og andre høringsinstanser 18. april 2020. Det kom 25 innspill til meldingen, disse er oppsummert alfabetisk nedenfor. Tema som er tatt opp i en eller få uttalelser er kommentert fortløpende. Større tema som er tatt opp av flere er samlet og kommentert til sist i dette kapitlet. Det gjelder følgende tema:

- Forvaltning av Kongsberg Sølvverk kulturmiljøfredning
- Friluftsliv
- Arrangementer og idrett

15.1 Oppsummering av innspill

AS Parks (eiere av Kongsberg skisenter AS) støtter Statskog sitt forslag i brev datert 19.05.2020 til areal som må tas ut av verneområdet. Areal som ønskes tatt ut av verneplanen er avmerket på vedlagt kart. Kongsberg skisenter har etablerte heiser, snøanlegg og nedfarter inntil arealet som er foreslått som nytt verneområde. For å opprettholde attraktivitet og konkurransekraft har skisenteret behov for å kunne utvikle alpinanlegget. Med utvikling menes her utskifting av eksisterende heiser, lysanlegg, snø-produksjonsutstyr og vedlikehold i løyper. I tillegg ønsker skisenteret areal for en videreutvikling av anlegget.

En viktig vannkilde for snøanlegget er Kongens Gruve dam som ligger innenfor foreslåtte Barmen naturreservat. Uten vann for snø-produksjon er det ikke mulig å drive Kongsberg skisenter. Det er svært uheldig for en videre utvikling at vernegrense etableres for tett inntil eksisterende anlegg. Det bør sikres tilstrekkelig areal for mulig alpinutvikling av det eksisterende anlegget. Areal foreslått tatt ut av verneplanen er svært viktig for skisenteret sin fremtidige utvikling.

Statsforvalterens kommentar:

Vi er klar over at alpinanlegget er et viktig tilbud til både Kongsbergs befolkning og tilreisende. Verneforslaget vil ikke legge særlig begrensninger på driften slik den er i dag. Arealet ovenfor alpinanlegget har verdifull gammel furuskog som er vurdert som svært viktig, og den ligger helt inntil dagens grense for alpinanlegget. I og med at Norge har en målsetting om å nå 10 % skogvern er det viktig at staten bidrar med skog som har så store naturverdier. Vi ønsker derfor ikke å ta ut det foreslåtte arealet. Det ligger i tillegg innenfor kulturmiljøfredningen med sterke begrensninger på bygging og utgraving, så det kan være vanskelig å få til en utbygging selv uten naturvern.

Alpinanlegget henter vann til snøproduksjonsanlegget sitt i Kongens gruvedam innenfor verneforslaget. Dette ligger på areal med verdifull furuskog der vi ikke ønsker å redusere arealet. Det er imidlertid ikke forbud mot uttak av vann, og dette er et eksisterende anlegg der vedlikehold er generelt tillatt, § 7 d. Dersom det er behov for motorferdsel, må dette ha dispensasjon.

BaneNor har ingen merknader da planområdet ikke berører jernbanens interesser.

Statsforvalteren tar BaneNor sin uttale til orientering.

Buskerud orienteringskrets uttaler at for orienteringsidretten er de fleste verneplaner uproblematisk, men de har også fått erfaring med uhensiktsmessige og svakt begrunnede begrensninger av aktivitet i verneområder. Når for eksempel verneformålet er gammel skog, hvorfor legges da store begrensninger på aktivitet? Er det en reell problemstilling at de gamle trærne skal bli skadet av vandring på stier og i skogen? Det understrekes at o-løpere og o-idretten som sådan er interessert i naturen og i at den bevares på hensiktsmessig måte.

Verneområdet som nå planlegges, berører sentrale arealer for orienteringsidretten og lokalt friluftsliv i Kongsberg og det er preget av omfattende aktiviteter og iblant større arrangementer. Det må bety at det er betydelig verneverdi i området selv om det i årevis har vært arena for stor menneskelig aktivitet og noen større arrangement. Det vil være uforståelig om vernemyndighetene da legger standard aktivitetsbegrensninger til grunn i sin verneplan. Det må fortsatt være rom for tradisjonelle arrangement som beskrevet i Kongsberg o-lags og Kongsberg Idrettsråds uttalelser – og uten byråkratiske hindringer. De viser også til uttalelsen fra Norsk Friluftsliv til Miljødirektoratet av 22. april d.å. med forslag til endringer i forskriftsmalen for naturreservater.

Se Statsforvalterens kommentarer under Friluftsliv og Arrangementer og idrett nedenfor.

Direktoratet for mineralforvaltning (DMF) påpeker at mineralressurser er ikke-fornybare, og en langsiktig forvaltning er derfor viktig. Sentrale mål i mineralforvaltningen er å sikre tilgangen til mineralressursene i framtida og hindre at viktige forekomster båndlegges slik at framtidig utnyttelse utelukkes. For å oppnå dette bør vernemyndigheten anvende informasjon i DMFs kartinnsyn og Norges Geologiske undersøkelses ressursdatabaser i sin planlegging. DMFs kartinnsyn viser områder med bergrettigheter, aktsomhetspunkter og områder for gamle gruver og undersøkelsesrapporter. Eventuelle rettighetshavere bør informeres om at det pågår en verneprosess.

DMF opplyser om at Kongsberg har en lang historie med bergverksdrift. De østlige delene av området omfatter en betydelig mengde punktregistreringer av malmforekomster og enkelte industrimineralforekomster. En del av disse punktregistreringene ligger innenfor malmprovinser Overberget som i betydelig grad inngår i verneområdet, i tillegg til en mindre del av malmprovinser Underberget. Det er også registreringer av malmforekomster i den sørvestlige delen som foreslås vernet.

Verneforslaget berører også et betydelig antall punkter i DMFs aktsomhetskart for gamle gruver og gruveåpninger. Det finnes imidlertid mange gruveåpninger som ikke enda er registrert, grunneier og kommunen kan ha en mer utfyllende oversikt. Kongsberg sølvverk (gruverommene) hjemfalt til Staten v/Nærings- og Fiskeridepartementet (NFD), men NFD eier ikke grunneiendom i området.

DMF kan ikke utelukke at en del av gruveobjektene har antikvarisk verdi, som bør avklares med rette fagkompetanse på området.

Kunnskapsgrunnlag. Det foreligger en del undersøkelsesrapporter tilknyttet forekomstene og de gamle gruvene. En del av disse ligger åpent tilgjengelige i DMFs kartinnsyn, andre kan være knyttet til punkter som ikke vises i den eksterne kartløsning. Disse kan gjøres tilgjengelige for vernemyndigheten, dersom dette vurderes som relevant. Det er et stort antall registreringer av ulike mineralrelaterte tema innenfor den foreslåtte utvidelsen av verneområdet. DMF forventer at vernemyndigheten innhenter informasjon og vurderer om det finnes forekomster med mineralske ressurser i området som bør ivaretas for framtidig utnyttelse. DMF anbefaler at det i den sammenheng vurderes om tilgjengelige undersøkelsesrapporter bør legges til grunn for vurderingene. På grunn av det store antallet punktregistreringer, og at det er kartfestet to malmprovinser som berøres av utvidelsen, kan NGU kontaktes for å bekrefte mulige framtidige ressurser i disse områdene.

Samtidig er det viktig at vernemyndigheten skaffer til veie en oversikt over gamle gruver og gruveåpninger, med eventuelle tilhørende miljøtiltak, som ligger i verneområdet. Disse må fortsatt være mulig å sikre, og drive oppfølging av dersom området skal vernes.

Ut fra foreliggende informasjon om virkningen av vernet kan ikke DMF ta stilling til om området kan tilrådes for vern. Til dette må tilgjengelig informasjon om ressursene skaffes til veie, og konsekvenser av vernet for de mineralske ressursene og øvrige gruveobjekter må bli vurdert. DMF forventer at dette blir redegjort for i høringen av vernet. Ved eventuell konflikt, bør det vurderes å ta inn vernebestemmelser som muliggjør å drive undersøkelser, oppfølging og sikring av gruveobjekter og miljøtiltak, og eventuelt drift og uttak av ressurser dersom dette kan aktualiseres. Alternativt kan det vurderes å redusere verneområdets utstrekning der dette anses som relevant.

Statsforvalterens kommentar:

I Direktoratet for Mineralforvaltning sin kartdatabase er det registrert en rekke aktsomhetspunkter, de fleste i Overberget. For en rekke av disse foreligger rapporter eller kart som beskriver forekomsten. I tillegg baserer vi vurderingene våre på NGU rapport 2020.023 (se også i kapittel 6 om denne rapporten.

Store deler av verneforslaget ligger i kjerneområdet for den historiske sølvverksdriften på Kongsberg. Hoveddelen av verneforslaget overlapper med Kongsberg Sølvverk kulturmiljøfredning der formålet er å bevare et nasjonalt og internasjonalt verdifullt industrielt kulturmiljø med fysiske spor fra over 300 års gruve drift etter sølv. Et hvert inngrep i forbindelse med muting eller skjerpung er forbudt. NGU rapport 2020.023 konkluderer med at sølvforekomstene ikke har noen økonomisk interesse i dag. Dette gjør at vi uavhengig av vern som naturreservat oppfatter det som lite aktuelt med framtidig utnyttelse av gjenværende mineralressurser innenfor arealet som er vernet som Kongsberg Sølvverk kulturmiljø.

Da oppstartsmeldingen ble sendt ut, var det overlapp mellom den søndre delen av verneforslaget og undersøkelsesrettighetene Lassedalen 1 for kobber, sink og sølv. Dette rettighetsarealet er senere fjernet, og det er nå ingen bergrettigheter som berøres av verneforslaget.

Det foreslås noen mindre utvidelser på nord- og vestsiden av Barmen naturreservat, men disse arealene er i mindre grad berørt av tidligere bergverksdrift.

På bakgrunn av overstående har vi vurdert at det ikke er aktuelt å ta inn mulighet for å drive undersøkelser og eventuelt uttak av masser innenfor det foreslåtte verneområdet.

Statskog SF har utført sikringstiltak på alle kjente gruveåpninger som er vurdert som farlige, og i den foreslåtte verneforskriften er sikringstiltak generelt tillatt. Eventuelle nye gruveåpninger som oppdages kan dermed også sikres. Motorferdsel for slike sikringstiltak er søknadspliktig slik at det kan bli gjort en naturfaglig vurdering av f.eks. trase. Det kan gis flerårig tillatelser.

Forsvarsbygg påpeker at Hengsvann skyte- og øvingsfelt (SØF) er et av Forsvarets prioriterte skytefelt, det er regionalt viktig og prioritert for modernisering og oppgradering, og hele området er i reguleringsplan avsatt til forsvarsformål. Forsvaret har nylig akseptert frivillig skogvern vest i Hengsvann SØF, da disse arealene ikke er Forsvarets kjerneområder i feltet. Arealet i Barmen tilhører kjerneområdet for øvingsaktivitet, og bruk og vern vil bli vanskelig å håndtere for brukerne av øvingsfeltet. Forsvaret ønsker derfor ikke at naturreservatet skal gå inn i skyte- og øvingsfeltet, men at vernegrensa følger skytefeltgrensa. Forsvarsbygg har ingen innvendinger mot utvidelse av verneområdet utenfor skytefeltgrensa, men ber om at det generelle unntaket for militær operativ virksomhet og unntaket for avgang og landing med Forsvarets luftfartøy tas inn i forskriften.

Statsforvalterens kommentar: i oppstartsmeldingen er det tatt med areal på om lag 363 dekar innenfor forsvarets skyte- og øvingsfelt. Dette er tre mindre delområder i randsonen av det eksisterende reservatet. Statsforvalteren velger å justere grensa slik at den disse stedene følger skytefeltsgrensa. De tre arealene har begrensede naturverdier i seg selv, annet enn en naturtype på 16 dekar med gammel furuskog, B-verdi på vestsiden av Helgevannet.

Fortidsminneforeningen anser Kongsberg sølvverk som et kulturminne av stor betydning lokalt, nasjonalt og internasjonalt som må ivaretas for kommende generasjoner. Bevaring av natur og arts mangfold vil svært sjelden stå i motsetning til kulturminnevern, noen ganger er det faktisk et direkte sammenfall. I dette tilfellet er det mye som tyder på at godt kulturminnevern og godt naturvern kan styrke hverandre gjensidig.

Staten har gitt signaler om at en forvaltningsplan vil ivareta kulturminnene på en forsvarlig måte. Dette vil være Statens ansvar. Den virksomheten Statskog og Sølvverkets skoger har drevet i Gruveåsen har etterlatt seg til dels skjemmende spor. Eksempler er hogstmaskiner som ødelegger skogbunnen og etterlater dype grøfter, hull og kvistflater, og som har ødelagt murer og kulturminner. Dette forringer opplevelsen av Sølvverkets kulturminner. Det er på de lyse hogst- og kvistflatene at krattet ofte gror opp, noe som også kan skade kulturminnene. Med et naturreservat og stor skog vil denne skogen ofte holde kvist- og buskskogen nede. Pen, gammel skog og velskjøttede kulturminner i skjønn forening mener de vil være det beste opplevelsesmiljø for folk som ferdes i Gruveåsen.

Foreningen informerer om at Det allerede pågår en rekke andre prosjekter helt inntil og delvis over i det historiske kulturmiljøet, med store skader på kulturminner i områder som blir utsatt for aggressiv tømmerdrift og utbygging av bla. hyttefelt. Det siste i regi av eierinteressene bak Kongsberg skisenter. De mener at den totale effekten av alle disse pågående prosjektene vil medføre stor endring og tap av det historiske kulturmiljøet på kort tid, uten at beboere, innbyggere og foreninger klarer å få reell medvirkning i prosessene.

Fortidsminneforeningen støtter derfor oppstart av arbeidet med en verneplan for utvidelse av Barmen naturreservat i Kongsberg kommune.

Se Statsforvalterens kommentarer til Forvaltningen av Kongsberg Sølvverk kulturmiljø nedenfor.

Glitre Energi opplyser at de har områdekonsesjon i Kongsberg kommune, og at de har en 11 kV høyspennings luftlinje innenfor foreslått verneområde. Det vil være nødvendig å ha et ryddebelte for denne luftlinjen og foreta sikringshogst i tillegg til vanlig drift og vedlikehold. Arbeid som utskifting av isolatorer, strekking av ny linje eller utskifting av stolper må påregnes. I tillegg påpeker de at det i fremtiden kan være aktuelt å erstatte luftlinjen med en jordkabel, og de ønsker en mulighet for det.

Statsforvalterens kommentar: I forskriften foreslås standard bestemmelser for områder der kraftlinjer inngår i vernet. Det innebærer at drift og vedlikehold kan skje uten søknad, og at det kan gis dispensasjon for oppgradering og fornyelse av kraftledninger, § 7 I. Statsforvalteren er i utgangspunktet positiv til at luftledninger blir erstattet med jordkabel. Dette kan imidlertid innebære inngrep i terrenget, noe som kan være uheldig både for naturverdier og friluftslivet. Vi vurderer at

dispensasjon er aktuelt, forutsatt at en finner en egnet trase og løsning. Et slikt tiltak vil også måtte avklares med kulturminnemyndigheten.

Kongsberg idrettsråd ønsker at gruveåsen i Kongsberg skal forbli et viktig rekreasjons- og aktivitetsområde for byens befolkning og vil fraråde ytterligere regulering som legger begrensning for idrett og friluftsliv. Det er sterke tradisjoner for skånsomt friluftsliv, og disse mulighetene er viktige å bevare. Befolkningens grunnleggende respekt for naturområdene, historien og tradisjonen vil bidra til å gi sikkerhet for reelt vern. Derfor må det ikke skapes noe kunstig motsetningsforhold mellom befolkningens bruksinteresser og verneinteresser. Den beste måten å mobilisere befolkningen til innsats for å ta vare på nærområdene er gjennom å gjøre dem tilgjengelige.

For befolkningen generelt har lokale naturområder en viktig betydning for å styrke fysisk og psykisk helse, og for den organiserte idretten er også de bynære områdene viktige. I 2024 skal Kongsberg feire byens 400 års jubileum, og da må gruveåsens muligheter være noe av det som står i sentrum for feiringen. Kongsbergidretten har ambisjon om å bli vertsby for den nasjonale NM uken. Kongsberg Idrettsråd anser det ikke hensiktsmessig at det etableres et byråkratisk søknadsregime for å videreføre tradisjonsrike arrangement og aktiviteter som f.eks. Knuteløpet, stisykling, skogsmaraton, orienteringsløp og turorientering.

Se Statsforvalterens kommentarer under Friluftsliv og Arrangementer og idrett nedenfor.

Kongsberg jeger- og fiskerforening stiller seg positivt til utvidet verneplan for Barmen naturreservat. Store deler av befolkningen i Kongsberg bruker dette som turområde, og det er viktig å verne plante- og dyrelivet i området mot utbygging og ødeleggelse. De er fornøyde med at jakt- og fiskeinteressene ikke ser ut til å påvirkes negativt av fredningsplanen.

Statsforvalteren tar uttalelsen til orientering og viser til at det i forskriften åpnes for jakt og fiske i samsvar med gjeldende lovverk, § 4 b, og at det kan gis tillatelse til tiltak i forbindelse med forvaltning av fisk og vilt, § 7 b.

Kongsberg kommune bemerker i svarbrev 20.03.2020 den korte svarfristen og ber om at de som måtte ha behov for utsatt frist på grunn av påske og Corona-epidemien får det. De påpeker også at det er nødvendig med en lengre høringsfrist enn to måneder for det endelige høringsforslaget.

Kommunen er kjent med naturverdiene som finnes i deler av området som utredes for vern og vil medvirke til at de skjermes på en faglig god og hensiktsmessig måte. Samtidig må det tas hensyn til det eksisterende vern av kulturminner, og til friluftslivet i dette sentrale rekreasjonsområdet for kommunens innbyggere. I verneforslaget må det skilles mellom de områder der kulturminnene skal ha forrang, og der naturvernet betyr mest. Særlig er det viktig at det er adgang til nødvendig bruk av maskinelt utstyr til vedlikehold av de dammer og renner som er i aktiv bruk. Det er også viktig at vedlikehold, skjøtsel og preparering av eksisterende sti- og løypenett kan foregå uten søknad om dispensasjoner, likeledes at ordinært, lite ressurskrevende friluftsliv kan utøves i reservatet. Samarbeidsgruppa for Kongsberg Sølverk kulturmiljø er godt innarbeidet i alle saker som berører området og er et naturlig forum for videre samarbeid omkring utvidelsen. Kommunen vil for sin del sørge for at et bredt spekter av deres fagfolk tiltrer gruppa ved behov. Det er også viktig at frivillige lag trekkes med på et tidlig tidspunkt i prosessen.

Kommunen påpeker at skogen som vi ser den i dag er resultat av intens utnyttelse siden sølvfunnet i 1624 og gjennom hele 1700-tallet. Ved siden av å la skogen stå i fred og utvikle gammelskogskvaliteter mener de også at en bør ha øye for at dette opprinnelig er en kulturskog, skjøttet etter datidas prinsipper.

Kongsberg kommune fikk utsatt svarfrist for å få informert og drøftet svarbrevet i kommunens politiske planutvalg, UMU. De sendte deretter en tilleggsuttalelse 30. april 2020 med fokus på

arbeidet med reiselivsstrategi og den pågående rulleringen av kommuneplanens arealdel, som kan bli berørt av verneplanarbeidet.

Kommuneplanens vedtatte samfunnsdel fra 9. mai 2018 har fire innsatsområder: næringsutvikling, vekst og attraktivitet, klima og endringer i kommunale tjenester. Utbyggingsstrategien er satt i forhold til disse målene, og har vært utgangspunktet for planprogrammet for rullering av arealdelen, som ble fastsatt 12. juni 2019. I utarbeidelsen av ny arealdel følges strategiene opp gjennom konkrete arealbruksvirkemidler.

Reiselivsstrategien og brukerinteresser i Gruveåsen. For å legge til rette for nærings- og reiselivsutvikling i kommunen, er det utarbeidet en *strategi for Kongsberg som besøksmål* i samarbeid med Kongsberg næringsforening. Her utgjør aktiviteter og potensiale i Gruveåsen en vesentlig del. Bergverksmuseet, Sølvverket og Gruveåsen med sammenhengene til sentrum er trolig det største reiselivspotensialet i Kongsberg og muligens i Buskerud-området. Gruveåsen har mange brukerinteresser som organiserte og uorganiserte friluftsliv-/idrettsaktiviteter og ulike kommersielle virksomheter. Skianlegget i Funkelia er viktig for flere idrettslag og et svært viktig tilbud for byens befolkning. Anlegget har i dag for liten heis- og løypekapasitet til å ta unna brukerne, og trenger utvikling i løypenettet. I januar 2020 ble det presentert en undersøkelse med 410 respondenter fra Kongsberg videregående skole som rangerer skisenteret som Kongsbergs beste attraksjon.

Mange aktører ønsker å utvikle området, og kommunen fikk i 2019 tildelt midler fra fylkeskommunen til et forprosjekt for å avklare forutsetninger og muligheter for bærekraftig reiselivsutvikling i Gruveåsen sammen med ulike aktører. Dette er en del av arbeidet med rullering av arealdelen og utarbeidelsen av reiselivsstrategien. Kulturminner fra gruvetida er kartlagt, det er utarbeidet et utkast til en plan for friluftslivets ferdselsårer i området, det er laget en konsekvensutredning av de foreslåtte nye arealbruksinnspillene, og det pågår en kartlegging og verdsetting av friluftsområdene i kommunen. Kongsberg kommune har tidligere oversendt kart over arealbruksinnspillene som det jobbes med i rullering av arealdelen, samt kart over eksisterende og foreslåtte nye ferdselsårer i området. På bakgrunn av de nye utredningene og innspillene er det laget en rapport som viser mulighetene for en skånsom reiselivsutvikling i området (se vedlegg). Det er en ambisjon å få sendt ut arealdelen på høring og offentlig ettersyn høsten 2020.

Eksisterende vern. Kongsberg byområde er omkranset av løkkelandskapsområder fra gruvetida, og sentrum inneholder svært mye verneverdig bebyggelse og bygningsmiljøer. Dette er verdifullt, men det gir også utfordringer i arealplanleggingen. Kongsberg kommune har allerede mange verneområder etter naturmangfoldloven og kulturminneloven. Ved foreslått utvidelse av verneområdet Barmen, vil Kongsberg kommune ha i overkant av 15 % av sitt areal vernet etter naturmangfoldloven. I tillegg kommer kulturminnefredningen i Gruveåsen.

Innspill til oppstartsmeldingen og det videre arbeidet. Kongsberg kommune trenger vekst og utviklingsmuligheter for reiselivet, særlig i nærheten av sentrum, Kongsberg knutepunkt og de store boligområdene. Aktivt skogbruksdrift er også en viktig næring for kommunen, ikke minst som del av det grønne skiftet.

Det er svært viktig for kommunen at det gis muligheter for ny skånsom arealbruk i området, ikke bare muligheter for å skjøtte det eksisterende. Gruveåsen ligger sentrumsnært, og det er et svært viktig fortrinn for byens innbyggere og i forhold til bærekraftig reiseliv og reiselivsutvikling.

I det videre arbeidet med å vurdere utvidelse av naturreservatet Barmen ber kommunen om at det utredes følgende:

- Hvilke av de kartlagte verdiene er representert i flere av delområdene slik at kun et representativt utvalg av naturverdiene må underlegges vern? Hvilke relevante og realistiske alternativer finnes?
- Kan de mest sentrumsnære/østlige arealene utgå?
- Hvordan kan grensene for evt. utvidet verneområde tilpasses behovet for mulige utvidelser av løypenettverket tilknyttet Kongsberg skisenter?

- Hvordan kan vernebestemmelser tilpasses slik at det kan drives utviklingsarbeid, f.eks. restaurering og gjenoppbygging av ødelagte kulturminner eller utvidelser og evt. nyetablering av stier og løyper? Hvordan kan vernet gi muligheter for å utvikle noen av stiene til stisykling?
- Hvordan kan vernet sikre muligheter for nærfriluftslivets bruk av området? Dette i forhold til vedlikehold og utvikling av stier og løyper og muligheter for idretts- og aktivitetsarrangementer på en ubyråkratisk måte?
- Konsekvensene av vernetiltaket må utredes. Konsekvenser for kommunens nevnte interesser må utredes, både for eksisterende og planlagt bruk. Herunder bærekraftig reiseliv, friluftsliv, idretten, barn og unge og for skogbruket. Avbøtende tiltak må også utredes.
- Det er et nasjonalt mål om 10 % barskogvern i Norge. Hvordan ligger vi an med å nå dette målet på landsbasis, og hvor mye barskogvern har Kongsberg pr. i dag?

Statsforvalterens kommentar: Det ble gitt utvidet frist for uttale til oppstartsmeldingen for de som trengte det. Saksbehandlingsreglene for høring av verneforslag sier at høringsperioden skal være på minst 2 måneder. Vi har satt fristen til cirka 3 måneder.

Kommunen spør om hvilke av de kartlagte verdiene som er representert i flere av delområdene, slik at kun et representativt utvalg av naturverdiene kan underlegges vern. Mange av de registrerte naturtypene er enten gammel lavlandsfuruskog eller gammel høyereliggende furuskog. I tillegg finnes enkelte rikere naturtypelokaliteter med gammel granskog og kalkbarskog og gran- og bjørkesumpskog. Det innebærer at flere av de verdifulle naturtypene finnes flere steder. En viktig del av områdets store verdi er nettopp at det omfatter store arealer med gammel naturskog og mange leveområder for rødlistede arter, området er dermed robust, og det har betydning for arealkrevende arter som trenger større arealer med relativt uberørt skog. Gammel lavlandsfuruskog er en av manglene i dagens verneområder. Vi ser det som lite ønskelig å utelate arealer der det er registrert slike store verdier, selv om de samme verdiene vernes andre steder.

Kommunen spør om de mest sentrumsnære/østlige arealene kan utgå. Statsforvalteren har tatt ut noe areal lengst øst, dette gjelder yngre skog uten særskilt verneverdi. På store deler av arealet i øst er det imidlertid registrert svært viktige naturverdier, og generelt er lavereliggende skog en mangel i dagens vern. Disse arealene er derfor verdifulle i vernesammenheng. Hvis slike arealer skal tas ut av verneforslaget må det være etter en avveining i forhold til konkret konflikt med andre interesser.

Spørsmålet om mulig utvidelse av Kongsberg Skisenter er kommentert under AS Parks (Kongsberg Skisenter).

Kommunen ber om at konsekvenser for kommunens interesser må utredes, både for eksisterende og planlagt bruk, herunder bærekraftig reiseliv, friluftsliv, idretten, barn og unge og for skogbruket. Avbøtende tiltak må også utredes. Statsforvalteren har i dette høringsdokumentet beskrevet området og dagens bruk, og oppsummert uttalelsene vi har mottatt og hvordan disse er vurdert. Som avbøtende tiltak har vi sett på hvordan forskriften kan tilpasses, og om noen arealer bør tas ut av verneforslaget. Se mer under Friluftsliv og Arrangementer og idrett nedenfor.

Kommunen spør om hvordan vi ligger an med å nå målet om 10 % barskogvern i Norge, og hvor mye barskogvern har Kongsberg pr. i dag. Status nå er at vi i Norge passerte 5 % vern av skogen vinteren 2020. I Kongsberg kommune er nå om lag 11 % av skogen i kommunen vernet, det vil stige til ca. 13 % dersom dette verneforslaget vedtas slik som foreslått. Det er et mål at det skal vernes et representativt utvalg av skog i ulike regioner i landet, men det er ikke et mål at vernet skal være likt fordelt i de ulike kommunene. Miljømyndighetene har størst interesse av at det vernes skog der verdiene er størst, og her skårer Kongsberg godt. Her er blant annet arealer med rik / kalkrik berggrunn, og en del lavereliggende skog. Vi mener dessuten at dette området er godt egnet for naturvern fordi det uansett må tas hensyn til kulturmiljøet og et utstrakt friluftsliv. I tillegg er det viktig at staten går foran og verner egen skog der det finnes verdifulle arealer.

Kongsberg kommune tar opp ønsket om mulighet for en skånsom reiselivsutvikling. I et naturreservat vil hensynet til naturverdiene veie tyngre enn reiselivsinteresser. Det er imidlertid

mange tiltak innenfor reiselivssatsing som kan være forenlig med vernestatus. I forskriften er større arrangementer forbudt, men det kan gis tillatelse etter søknad. Normalt vil arrangementer med over 50 personer måtte regnes som søknadspliktige. Organiserte turer og arrangement med under cirka 50 personer vil være generelt tillatt dersom de ikke innebærer aktiviteter som kan være til skade for naturverdiene. Skal en ha aktiviteter som en er usikker på om kan skade på naturen anbefales det å ta kontakt med forvaltningsmyndigheten på forhånd. Dersom det er over 50 deltakere, er arrangementet søknadspliktig. Turer med fokus på kultur- og naturverdier vil ofte være uproblematisk i forhold til verneformålet selv med større grupper. Det kan imidlertid være behov for å skjerme enkelte sårbare naturområder gjennom søknadsbehandling. Dersom det er arrangement som gjentas over tid kan det gis flerårige tillatelser.

Tiltak for reiselivet som innebærer motorferdsel i utmark er ikke ønskelig, heller ikke etablering av faste tekniske innretninger. Dette vil også være i tråd med forvaltningen av kulturmiljøet som forutsetter at det ikke gjøres nye tiltak eller inngrep, og det gir derfor lite ekstra begrensning.

Se ellers Statsforvalterens kommentar til Forvaltningen av Kongsberg Sølvverk kulturmiljøfredning, Friluftsliv og Arrangementer og idrett nedenfor.

Kongsberg o-lag (KOL) har en rekke "anlegg" innenfor det aktuelle området. KOL har investert ca. 5 millioner kroner i kart på Knutefjell og har i dag en kartbase som dekker hele det foreslåtte området og en rekke kartutsnitt som brukes til ulike aktiviteter. Mye av dette blir berørt ved et eventuelt vern. Knutefjell er og har alltid vært KOLs viktigste område for både treninger, trim og konkurranser. Her er ukentlige treninger, trimposter som henger ute i mai til september, og ikke minst o-løp. Årlig har de en konkurranse i pinsehelgen (Pinseløpet) med 800 - 1500 deltagere. Dette er arrangert siden tidlig på 1950-tallet, i godt samarbeid med grunneiere. For å spre "belastningen på flora og fauna" og kunne tilby variert terreng, har de 5 områder/ arenaer rundt byen med god nok parkeringskapasitet til å gjennomføre et Pinseløp. To av disse arenaene blir berørt av det foreslåtte vernearbeidet; Korbu syd i området og Funkelia i øst. Funkelia er den klart største parkeringen de disponerer. Her er det arrangert o-løp med opptil 3000 deltagere. Med en arena i Funkelia vil mye av løpsområdet ligge innenfor foreslått verneområde. De siste årene har KOL hatt følgende arrangement i dette området:

- O-Festivalen i 1993
- Lang-NM i 2003
- Pinseløp på 2000-tallet: 2003, 2006, 2008, 2011, 2016 og 2018
- Jr. VM testløp i 2018
- 5-8 treningsløp hvert år
- Tur-orientering hvert år

Alt dette har vært arrangert innenfor rammene av dagens Kulturminnevern og Friluftsløven og har ikke gitt skade på eller forringelse av verneverdier. I historisk perspektiv er dagens slitasje svært lav sammenlignet med den industrialiserte aktiviteten i området etter 1624.

For å kunne videreføre o-sporten i området ber Kongsberg o-lag om at verneplanarbeidet ikke setter ubegrunnede begrensninger på de tradisjonelle idrettsaktivitetene (orientering, ski, sykkel, løping etc.). En ukritisk bruk av standard forskriftsmal for nye naturreservater frarådes. Det må tas hensyn til brukerinteressene på en tilfredsstillende måte, og det må gjøres reelle konkrete faglige vurderinger av aktuelle aktiviteter og naturmiljøets tåleevne i det enkelte området.

Se Statsforvalterens kommentar til Arrangementer og idrett nedenfor.

Kongsberg og omegn Turistforening (KOT) ser positivt på en utvidelse av Barmen naturreservat, med bevaring av naturmangfoldet og spesielt den store furuskogen, og med mulighet til å oppleve større naturområder med skog også for kommende generasjoner.

Utredningsområdet har også svært stor verdi og betydning for det allmenne friluftslivet. KOT har ansvar for merking og vedlikehold av flere stier, og er aktive brukere av området, og det er viktig at

verneforskriftene legger opp til fortsatt aktiv bruk av området til friluftaktiviteter og rekreasjon for byens befolkning og for tilreisende. Funkelia med Knutefjellet er et av byens mest brukte nærområder med et stort spekter av aktiviteter, og det bør legges til rette for videreføring av dette. Forskriftene bør sikre allsidig bruk av området for alle slik som i dag, med fotturer, ski og sykling, overnatting i hengekøyer og telting. Klopping, stibygging og utbedring av stier er viktig for å bevare skogbunnen og for å bevare området som attraktivt for befolkningen. Når det gjelder større arrangement og søknad om tillatelse må kriterier og søknadsprosess gjøres så enkel og tydelig som mulig. Definisjon på større arrangement bør også gjøres tydelig.

Stiene og løypene inn til Selsli er viktig for Turistforeningen, og hytta er et møtepunkt for stier fra Telemark og Vestfold, kysten og Kongsberg og videre til Blefjell og Hardangervidda. Det er viktig å kunne opprettholde og utvikle dagens stinett og ha gode stier med god tilrettelegging. Etter hvert er det flere vellykka eksempler på naturreservater hvor man kombinerer naturreservat med et aktivt friluftslivsområde, (eksempelvis 9 naturreservater i Osloområdet, verna i 2015). Forutsatt at det skal lages kun en forskrift som skal gjelde for hele området (Barmen pluss utredningsområdet), ber vi Fylkesmannen vurdere om det kan være hensiktsmessig å lage separate bestemmelser internt for ulike deler av området.

Forslag til navn er Knutefjellet naturreservat.

Statsforvalterens kommentar: Vi er enig i at det er ulik belastning på utvidelsesområdet og det eksisterende Barmen naturreservat, og at en kan tenke seg ulike bestemmelser i ulike delområder. Det vil imidlertid være vanskelig for brukerne å forholde seg til ulike bestemmelser. Vi har valgt å foreslå felles bestemmelser for hele området, men på grunn av ulik bruk og tilrettelegging vil det likevel bli forskjeller i bruk og forvaltning i ulike delområder.

Reservatnavn: Se Statsforvalterens kommentar til Språkrådet.

Se ellers Statsforvalterens kommentar under Friluftsliv og Arrangementer og idrett nedenfor.

Landbruksdirektoratet påpeker at høringsdokumentene må få tydelig fram om og i tilfelle hvordan det aktuelle området nyttes i landbrukssammenheng. De ber om at høringsdokumentet begrunner dersom landbrukshensyn i området ikke ivaretas i utkast til forskrift. Typiske landbruksinteresser kan være f.eks. skogsbilvei som er nødvendig for skogbruk på bakenforliggende arealer, traktorvei i forbindelse med jordbruk, støl/seterområde, beite, reindrift.

Landbruksdirektoratet mener det må vurderes om det kan gis bestemmelser om merking, rydding og vedlikehold av veier/ferdselsårer gjennom verneområdet. De mener det bør legges til rette for drift og vedlikehold av eventuelle støl-/seterområder og åpnes for andre tekniske tiltak som bidrar til en landbruksmessig utnyttelse av området. Beitebruk vil være aktuelt, det bør derfor vurderes om forskriften kan åpne for dette. Hvis det åpnes for beiting i området bør det også utarbeides bestemmelser for utsetting av saltsteiner og oppføring/vedlikehold av gjerder og sanketrøer. Dersom slike tiltak ikke er ønskelig innenfor verneområdet, må det gis en faglig begrunnelse. For alle tiltakene over må det vurderes om det kan gis bestemmelser om motorferdsel i forbindelse med tiltakene. Det bør gis generelt unntak fra ferdselsbestemmelsene i forbindelse med uttransportering av syke og skadde bufe.

Det forutsettes at Fylkesmannens landbruks- og reindriftsfaglige kompetanse involveres i utforming av forskrift og verneplan. Det vil også være nyttig å involvere den lokale landbruksforvaltningen.

Statsforvalterens kommentar: Området er i dag lite brukt til beite, men vi anser ikke husdyrbeite som problematisk i forhold til verneverdiene. I forslag til verneforskrift er beite tillatt, og det kan gis tillatelse til oppsetting av gjerde og saknetrøer for beitedyr. Det er generelt tillatt å sette ut saltsteiner. Vi foreslår standard bestemmelser for uttransport av syke og skadde bufe.

Statsforvalteren har sjekket med Statskog som mener det ikke er behov for kjøring gjennom området for drift av bakenforliggende skog.

Naturvernforbundet i Kongsberg ser svært positivt på forslaget om utvidelse av Barmen naturreservat. De har registrert at flere lokalt er bekymret for om vernet vil legge unødige begrensinger på den lokale innsatsen for bl.a. å skjømte kulturminnene. De mener vernebestemmelsene må bli så fleksible at denne skjøtselen kan fortsette på enklest mulig måte for de som bruker sin fritid på disse samfunnsviktige aktivitetene. Eksempelvis må det være muligheter for raske aksjoner, uten søknadsprosedyrer, dersom man skulle få brudd på renner, eller det skulle oppstå andre akutte situasjoner som kan skade kulturminnene.

Naturvernforbundet mener verneområdet bør utvides noe og har lagt ved kart.

Område 1: Funkelia, på nedsiden av Korsveien har partier med grovvokste trær og innslag av gammelskog. Området har relativt høy produktivitet og vil kunne utvikles betydelige naturverdier på sikt.

Område 2: Skogområde øst for Fulsebakken i lavere høyde og høyere bonitet enn tilgrensende verneforslag. En del yngre gran, men også grovvokst furu. Produktiv lavlandsskog i Sør-Norge skal prioriteres for vern ifølge Miljødirektoratet. Det er derfor uheldig at dette skogpartiet ikke har blitt undersøkt og vurdert. Innslag av storfuru, og potensial for betydelige naturverdier.

Område 3: Kruttmølladalen. Kjempegraner og store enkeltfuruer som er over 300 år gamle.

Området har betydelige verneverdier og vil snart produsere død ved av svære dimensjoner som kan bli viktig for truede insekter og vedboende sopp. Turområde som kan fungere som undervisningsrom og utstillingsvindu for naturskog. Området kan være vanskelig å inkludere i den planlagte utvidelsen, men dersom det ikke kan inkluderes nå, kan det være aktuelt å sikre seinere, f.eks. i kommunal regi. Alle områdene befinner seg på Statskogs eiendom og utgjør totalt 642 dekar.

Naturvernforbundet mener navnet på reservatet bør være Jonsknuten naturreservat.

Statsforvalterens kommentar: Vi har søkt å tilpasse forskriften slik at skjøtsel av kulturminnene kan fortsette på en enkel måte, samtidig som naturverdiene ivaretas, men innenfor rammen av naturreservat er det begrenset hvor store tilpasninger som kan gjøres. Se ytterligere kommentarer nedenfor under kapitlet Forvaltningen av Kongsberg Sølvverk kulturmiljøfredning.

Naturvernforbundet foreslår utvidelse av verneområdet på flere steder. Vi har etter oppstartsmeldingen fått mange kommentarer som går på hvor viktige arealene i Funkelia er for bruk og tilrettelegging for intensiv bruk. Det er så mange interesser og avveininger i denne saken at Statsforvalteren ser det som lite aktuelt med utvidelse nå etter oppstart. En eventuell utvidelse ville også krevd ny oppstartsmelding. Vi ser imidlertid at arealene kan ha naturverdier og at det som ligger på Statskog sin eiendom gjerne kunne vært inkludert i den naturfaglige undersøkelsen. For private eiendommer må vi eventuelt få tilbud om frivillig vern.

Reservatnavn: Se Statsforvalterens kommentar nedenfor til Språkrådet.

Norges idrettsforbund Viken stiller seg bak Kongsberg idrettsråds fraråding av ytterligere begrensninger i utøvelse av idrett og friluftsliv i det aktuelle området. De ser ingen motsetninger mellom brukerinteresser og vernebehov og har tro på at befolkningens verneperspektiv mobiliseres gjennom tilgjengelighet og eierskap.

Statsforvalteren tar merknaden til orientering, se ellers Statsforvalterens kommentarer under Friluftsliv nedenfor.

Norsk Bergindustri mener det er viktig at man undersøker områdets eventuelle geologiske forekomster før endelig vedtak fattes. Ressurser i berggrunnen kan ligge til grunn for lokal næringsutvikling og tilgang til mineralske råstoffer vi er storforbrukere av. Vernevedtak kan føre til at man beslaglegger ressurser som kan være lokalt, regionalt, nasjonalt eller globalt viktige, uten at disse er kartlagt før vedtaket fattes. Oppstartsmeldingen sier ikke hvorvidt det er foretatt geologiske undersøkelser i det aktuelle området. Norsk Bergindustri anmoder derfor om å undersøke berggrunnen før endelig vernevedtak fattes, for ikke å hemme framtidig næringsutvikling. Norges

Geologiske Undersøkelse og Direktoratet for mineralforvaltning har gode kartløsninger. Det bør tas høyde for forekomster som ikke er i drift i dag, men som kan være aktuelle for uttak i framtiden.

Statsforvalteren viser til vår kommentar til Direktoratet for mineralforvaltning ovenfor.

Norsk Bergverksmuseum viser til at den påtenkte utvidelsen omfatter store deler av det fredete kulturmiljøet Kongsberg Sølvverk. Kulturminnene etter Norges største bergverk i eldre tid er til dels unike og har nasjonal og internasjonal verneverdi. Gammel, høyreist furu kan nok anses verneverdig, men Bergverksmuseet mener at kulturminnene her må gis forrang ved eventuelle konflikter mellom ulike verneinteresser. I kulturmiljøet pågår det jevnlig vedlikehold og skjøtsel av dammer, vannrenner og andre objekter – reparasjoner, gjenoppmuringer og rydding av vegetasjon – som mange steder krever atkomst for maskiner. Det foregår langt mere slikt arbeid i utvidelsesforslaget enn i eksisterende naturreservat. Bergverksmuseet ser det som mest hensiktsmessig at slike objekter og områder ikke inkluderes i naturreservatet. Dersom forslaget opprettholdes, bør arealet reduseres.

Bergverksmuseet slutter seg til departementets påpekning: «Verneverdiene i kulturmiljøfredningen [...] må kunne ivaretas like godt som i dag og skjøtselen skal kunne foregå på en rasjonell måte.» – Dersom det ikke er mulig å utforme bestemmelser slik at forvaltningen blir hensiktsmessig og forutsigbar, «bør vernegrensen trekkes utenfor kulturmiljøverdiene» (KLDs brev 31.10.2019). Vernebestemmelsene bør uansett gi gode og lett håndterbare åpninger for vedlikeholds- og skjøtselstiltak, eksempelvis rydding av vegetasjon ved hjulstuer og andre murer. De anser det ikke som tilfredsstillende bare å gi muligheter for skjøtselstiltak gjennom selve forskriften, fordi det kan påbyrde tiltakshaver ressurskrevende avklaringer. Et naturreservats høye vernestatus passer heller ikke for områder der hogst og andre omfattende tiltak pågår. Naturreservatet bør avgrensnes slik at det meste av kulturminnene som krever aktiv skjøtsel utelukkes. Konkrete avgrensninger av areal og andre forhold bør avklares med aktuelle parter bl.a. gjennom kulturmiljøets samarbeidsgruppe, slik departementet påpeker og som man er godt i gang med.

Se Statsforvalterens kommentarer til Forvaltningen av Kongsberg Sølvverk kulturmiljø nedenfor.

Norsk Orientering gjør oppmerksom på Norsk Friluftsliv sitt brev til Miljødirektoratet «FORSKRIFTSMAL FOR NATURRESERVATER – FORSLAG TIL ENDRINGER», vedlagt. Inntil verneprosessen og forskriftsmalen er justert i henhold til disse anbefalingene, ber Norsk Orientering om at alle verneprosesser stoppes. I brevet fra Norsk Friluftsliv til Miljødirektoratet bes det om at malen for verneforskrifter endres slik at det blir tatt større hensyn til og gjort konkrete vurderinger av medlemsorganisasjonenes aktivitet, og at eventuelle restriksjoner blir faglig begrunnet. De har konkrete forslag til endringer i malen.

Statsforvalterens kommentar: Vi har fått i oppdrag å kartlegge og vurdere vern på statlig grunn og utarbeide verneplan der det ligger til rette for det. Det er derfor ikke aktuelt for Statsforvalteren å stanse denne verneplanen. Det er Miljødirektoratet som eventuelt må endre forskriftsmalen. Vi er oppmerksomme på den omfattende bruken som er i deler av området og har gjort tilpasninger innenfor de rammene Miljødirektoratet setter, og som vi vurderer at naturen vil tåle. Se ellers Statsforvalterens kommentarer under Friluftsliv og Arrangementer og idrett nedenfor.

Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) har vurdert oppstartsmeldingen med tanke på energi- og vassdragsinteresser som eksisterende og planlagte energi- og nettanlegg, hydrologiske målestasjoner m.m.

Vassdragsanlegg

Store deler av arealet som er foreslått som vern er også vernet etter kulturminneloven som Kongsberg Sølvverk kulturmiljøfredning, og omfatter bl.a. flere dammer. I forskriften om fredning av kulturmiljøet er det åpnet opp for vanlig vedlikehold av dammer, og bestemmelsene i forskriften er ikke til hinder for oppfyllelse av krav og pålegg som følger av vannressursloven med tilhørende forskrifter. I faktaarket er det oppgitt at spørsmålet om hvordan de to fredningene best mulig kan

samordnes vil bli drøftet gjennom verneplanprosessen og i «Samarbeidsgruppa for Kongsberg Sølvverk kulturmiljø».

Kraftlinjer

En 11 kV-linje eid av Glitre Energi Nett går gjennom foreslått verneområde. 132 kV-linja Grønvollfoss-Skollenborg, eid av Skagerak Nett, passerer like sør for foreslått område for utvidelse. Linja er omtalt i kraftsystemutredningen fra 2018 med en estimert reinvestering i 2025-2030, men det er ingen planer om vesentlig endring av trasé. Litt nord for det foreslåtte området går 300 kV-linja Tokke-Flesaker. Det er ingen konkret plan for reinvestering i Statnetts nettutviklingsplan fra 2019.

NVE ber om at gjeldende standard paragrafer for energi- og kraftanlegg blir tatt inn i forskriften. Oppstartsmeldingen er sendt aktuelle nettselskaper og eier av dammene, og vi regner med at de kommenterer nærmere på eventuelle konflikter i forhold til deres anlegg.

Statsforvalteren tar merknaden til etterretning og har tatt standard bestemmelser for energi- og kraftanlegg inn i forskriften. Se også vår kommentar til Glitre Energi.

Riksantikvaren behandler ikke saken, men viser til at Fylkeskommunen er høringspart for kulturhistoriske saker.

Statsforvalterens tar uttalelsen til orientering og bemerker at vi har god dialog med Fylkeskommunen gjennom Samarbeidsgruppa for Kongsberg Sølvverk.

Språkrådet – stedsnavnstjenesten for Østlandet og Agderfylkene foreslår at navnet Jonsknuten naturreservat benyttes siden fjellet Jonsknuten blir liggende sentralt i det nye reservatet.

Statsforvalterens kommentar: Ved oppstart brukte vi navnet Barmen som i det eksisterende reservatet, men dette navnet vil ikke være dekkende for det utvidete området. Det kom innspill til to andre reservatnavn; Jonsknuten og Knutefjell. Fjellet Jonsknuten blir liggende midt i verneområdet ved en utvidelse, og selv om toppunktet ikke er en del av verneforslaget, vil mye av fjellområdet inngå i vernet. Navnet Knutefjell brukes lokalt om åsen opp mot Jonsknuten, men dette navnet er ikke et godkjent navn i Sentralt stedsnavnregister. Statsforvalteren foreslår derfor navnet Jonsknuten naturreservat.

Statskog SF viser til varsel om oppstart av verneplan og til brev fra Klima- og miljødepartementet til Fylkesmannen i Oslo og Viken om ivaretagelse av verneverdig skog i kulturmiljøfredning.

Statskog har oppsummert egne erfaringer for å belyse konsekvenser av et eventuelt utvidet vern innenfor Kulturmiljøet Kongsberg Sølvverk:

- o Det vil måtte påregnes lenger tid for å få nødvendige tillatelser gjennomføre nødvendige tiltak
- o Mer omfattende og resurskrevende utredning og prosjektering av tiltak
- o Økt usikkerhet mht. å ha tilgang til aktuelle maskinentreprenører, materialer og maskiner
- o Merkostnader som følge av merarbeid
- o Merkostnader grunnet økte følgeskader
- o Mulige merkostnader fordi et vern krever kostnadskrevende løsninger, for eksempel begrensninger for veiframføring og krav om helikoptertransport
- o Unødig skade på kulturminner og anlegg fordi nødvendige tiltak vil ta mer tid å gjennomføre
- o Mulig begrensning på tiltak knyttet til sikkerhet på sikringsgjerd, dammer og steinmurer
- o Usikkerhet med hensyn til fremtidig utbedring/ oppgradering av eksisterende stier og løyper i tråd med fremtidens krav og forventninger
- o Begrensninger for en naturlig utvikling av eksisterende og nye sti- og løyper
- o Begrensninger for utvikling alpinområde driftet av Kongsberg skisenter

Med noen få unntak er Statskog SF eier av anlegg og eiendom innenfor «Kulturmiljøet Kongsberg Sølvverk» som er fredet som kulturmiljø etter kulturminneloven. Det freda området utgjør ca. 31 000 daa, og eksisterende Barmen naturreservat overlapper kulturmiljøet med ca. 7 000 daa. Statskog

peker på at et utvidet vern sammen med eksisterende verneområde vil omfatte 2/3 av kulturmiljøet Kongsberg Sølvverk med følgende anlegg og eller adkomst til slike anlegg (ikke uttømmende oversikt):

- 34 damkonstruksjoner hvorav 24 i bruddkonsekvensklasse 1-3 (jf. Dam sikkerhetsforskriften)
- Ca. 10 000 meter med vannførende vannrenner
- Sikringsgjerder rundt farlige gruveåpninger (72 stk.), i tillegg om lag 25 sikringsgjerder i umiddelbar nærhet til det foreslåtte verneområde
- Nærmere 20 hjulstuer med høy verneverdi

Statskogs erfaring med skjøtsel og vedlikehold innenfor Kulturmiljøet Kongsberg Sølvverk tilsier at det er ekstra tids- og kostnadskrevende å gjennomføre nødvendige og ikke minst pålagte oppgaver innenfor Kulturmiljøet når det kreves dispensasjoner og tillatelser fra ulike fagmyndigheter som skal ivareta dels motstridende hensyn. Eksempel er vedlikeholdsarbeider og tiltak på dammer, vannrenner, hjulstuer, murer og sikringsgjerder i et vernet naturreservat. Ser man bort i fra følgeskader grunnet lengere responstid ved skader og uforutsette hendelser mener Statskog at man trolig vil kunne utføre en kvalitativt tilfredsstillende skjøtsel og vedlikehold av kulturmiljøverdiene selv ved et overlappende vern. En slik løsning vil likevel kreve betydelig økt bruk av ressurser i fremtidig drift og vedlikehold. Et vern kan vanskeliggjøre tekniske og gjennomførbare løsninger for vedlikehold og istandsetting av anlegg slik vi i dag kjenner det.

Innenfor oppstartsområdet er det varierende grad av konflikt knyttet til sikringsgjerder, dammer, vannrenner, murer mv. og adkomst til disse anleggene. For å sikre tilstrekkelig rasjonell drift samt vedlikehold av anleggene mener Statskog at konfliktnivået bør identifiseres og at det ikke bør vernes areal der konflikten med kulturminnefredningen er stor. De mener derfor at større enkeltanlegg som dam, vannrenne, sikringsgjerde, hjulstue, steinmur eller ansamling av mindre slike anlegg med nødvendig tilgrensende areal og korridorer bør ligge uten reservatfredning. Anlegg som dammer, vannførende renner og eller ansamlinger av sikringsgjerder trenger dessuten årlig vedlikehold og ofte større utbedringsarbeider, og Statskog mener derfor disse, i likhet med masten på Jonsknuten, Knutehytta og Haus Sachsen, bør utelates fra verneområdet. Som et konkret eksempel ønsker Statskog at vernegrensen ved Davidsdam flyttes lenger vest slik at nødvendig tiltak på dammen kan utføres uten å komme i konflikt med reservatet.

Statskog mener at deres erfaringer fra eksisterende Barmen naturreservat mtp. skjøtsel, vedlikehold og nødvendig motorisert ferdsel ikke er direkte overførbare for områdene som er foreslått til en utvidelse av reservatet. Dette pga. mengden anlegg, og at arbeidene med opprusting allerede var utført og/eller påbegynt da verneprosessen for det eksisterende reservatet ble sluttført. De peker på at det i nær fremtid vil være nødvendig med opprustning av Knuteveien og Korsveien, og at det vil bli behov for å opparbeide og/eller istandsette flere traseer til vedlikehold av store anlegg. Veiene må tåle store anleggsmaskiner og frakt av utstyr og materialer som stablestein, steinmasser, torv og treverk. I forbindelse med uforutsette skader på anleggene har Statskog benyttet seg av ATV på sommeren og snøscooter på vinteren. Søknad om dispensasjon fra verneforskrift mener de derfor kan forsinke utbedring.

Statskog peker på at de har behov for uttak av furutømmer til vedlikehold av dammer og særlig vannrenner. God kvalitet på tømmeret er viktig for å opprettholde styrke og holdbarhet på anleggene. I tillegg har de behov for hogst og fjerning av vegetasjon ved:

- Etablering og vedlikehold av nødvendige adkomstveier for skjøtsel/vedlikehold
- Vedlikehold og utvikling av stier, løyper og alpine områder
- Unngå skade på kulturverdier grunnet rotvelt, vindfall og snøbrekk. Avhengig av topografi og trehøyde ved de ulike anleggene vil det være nødvendig å holde skogen nede langsmed anleggene. Nødvendig ryddebelte vil anslagsvis variere mellom 15-25 m regnet fra det enkelte anlegg.
- Fjerning av vegetasjon i siktzone til kulturminner for å opprettholde opplevelsesverdien og ivareta sikkerhet.

Til tetting av dammer og renner vil Statskog ha behov for torv av bestemt omdanningsgrad kalt «rosentorv». Disse tas fra kjente uttak hvor det i mange år har vært tatt ut torv. Statskog arbeider nå

med å finne nye lokaliteter for torvuttak. Dammer og renner er fredede og tetting med lokal torv anses som nødvendig for ivaretagelse av disse.

Statskog opplyser at en rekke stier og løyper krever vedlikehold, og at behovet for tilrettelegging av stier med eks. klopper eller bruer er økende, og at det er store brukerinteresser i området f.eks. stisykling. I fremtiden vil det trolig bli aktuelt med snøproduksjonsanlegg i lysløypene med rør- og ledningsnett fra dammene som ligger innenfor foreslått verneområde. Statskog opplyser også om at det har vært tanker om en ny skiløype mellom Funkelia og Knutefjell. De mener at det bør sikres tilstrekkelig areal for mulig utvidelse av alpinanlegget nær eksisterende anlegg, med mulighet til fremtidig fremføring av snøproduksjonsanlegg som i lysløypetraseen omtalt ovenfor.

Statskog har sendt kart med forslag til areal som bør trekkes ut av verneforslaget av hensyn til konflikt med vedlikehold av kulturminner og sikringsgjerder.

Se Statsforvalterens kommentarer til Forvaltningen av Kongsberg Sølvverk kulturmiljø og Friluftsliv. Når det gjelder alpinanlegget, se Statsforvalterens kommentar til AS Parks ovenfor.

Sølvverkets Venner er en lokalhistorisk forening som skal verne om kulturminner knyttet til Kongsberg Sølvverk Kongsberg. En viktig del av foreningsarbeidet er vedlikehold og synliggjøring av det industrielle kulturminnet som er fredet gjennom kulturminneloven, i samarbeid med Statskog og Bergverksmuseet. Den foreslåtte utvidelsen av Barmen naturreservat vil påvirke foreningens muligheter til å utføre dette arbeidet. Røtter fra trær utgjør et stort problem for steinmurer og renner og har ført til betydelige ødeleggelse, og hogst av store trær er gjerne eneste mulighet for å synliggjøre sammenhenger og enkeltstående kulturminner. Problemer med gjengroing er aktuelt ved en rekke områder i Gruveåsen. Ønsker å åpne en kultursti på Underberget høsten 2020.

Sølvverkets venner opplyser om at Statskog er grunneier og følgelig har ansvar for kulturminnet Kongsberg Sølvverk. De bruker overskudd fra hogst for å drive med vedlikehold av kulturminnet. En utvidelse av Barmen naturreservat vil påvirke Statskogs muligheter til å hente ut overskudd for vedlikehold, og de må derfor få tilført midler tilsvarende tapt overskudd for å fortsette med aktivt vedlikehold.

For å kunne drive med et aktivt vedlikehold av kulturminnet Kongsberg Sølvverk foreslås det at verneplanen blir begrenset til vest for Knuteveien fra Saggrenda til Sachsenveikrysset, at grensen derfra følger veien til Sachsen Gruve og derfra ei rett linje til knekk i grense for utredningsområdet, NNV for Gyldenløvedammen. Forslaget er tegnet inn på vedlagte kart. Området øst for denne grensen blir som i dag en del av kulturmiljøet, men ikke en del av utvidelsen av naturreservatet. Hvis resultatet allikevel skulle bli en utvidelse som foreslått verneplan, må bestemmelser i Kongsberg Sølvverk kulturmiljøfredning ha prioritert foran bestemmelser i en verneplan.

Se Statsforvalterens kommentarer til Forvaltningen av Kongsberg Sølvverk kulturmiljø nedenfor.

Viken idrettskrets stiller seg bak Kongsberg idrettsråds frarådning av ytterligere begrensninger i utøvelsen av idrett og friluftsliv i det aktuelle området. De ser ingen motsetning mellom brukerinteresser og vernebehov, og har som idrettsrådet tro på at befolkningens verneperspektiv mobiliseres gjennom tilgjengelighet og eierskap.

Se Statsforvalterens kommentarer til Arrangementer og idrett nedenfor.

WWF-Norge er svært glad for at det er igangsatt en verneplan for vern av dette svært verdifulle området, som har unike naturverdier i nasjonal og til dels Skandinavisk sammenheng. I tillegg ligger det i sin helhet på Statskog. Regjering og Storting ønsker at våre felles skoger skal brukes aktivt for å øke skogvernet i Norge. WWF mener det er svært viktig at dette området sikres gjennom et vern etter Naturmangfoldloven, og at arealet det er meldt oppstart for vernes i sin helhet. WWF er veldig positive til at Fylkesmannen har inkludert noe inneklemte areal med nyere hogstflater for å sikre en

god arrondering på verneområdet. Dette arealet vil være viktig i restaureringsammenheng da det er lavereliggende skog med gjensatte frøtrær og grupper av trær. Det må være fleksible forskrifter som tar hensyn til kulturminneverdiene, samtidig som naturverdiene tas vare på. Det bør ikke tas ut areal i rundt kulturminnene, men heller gjennom forskriften åpne for å eventuelt ta ut trær som man bør fjerne av kulturminnehensyn. Disse kan eventuelt legges i nærheten for økt dødvedmengde. Alt areal som er vurdert som nasjonal verneverdig bør vernes.

Statsforvalterens kommentar: Naturverdien i dette området er utvilsomt stor, og ved oppstartsmeldingen inkluderte vi alle naturtyper innenfor kartleggingsområdet og i tillegg en del eldre skog og noe sammenbindingsareal som består av yngre skog. Vi har søkt å tilpasse forskriften slik at skjøtsel av kulturminnene kan fortsette på en enkel måte, samtidig som naturverdiene ivaretas, men innenfor rammen av naturreservat er det begrenset hvor store tilpasninger som kan gjøres. Etter oppstart har vi gjort en grundigere avveining i forhold til andre interesser, og vi har da tatt ut noen mindre arealer med betydelig konflikt. Noe av den yngre skogen er også tatt ut, men deler er beholdt for å få en bedre arrondering. Vi er ellers enig i at trær som må fjernes av kulturminnehensyn skal bli liggende i reservatet for å øke dødvedmengden. Se ytterligere kommentarer nedenfor under kapitlet Forvaltningen av Kongsberg Sølvverk kulturmiljøfredning.

15.2 Statsforvalterens kommentar til forvaltning av Kongsberg Sølvverk kulturmiljø

Statsforvalteren fikk den 31. oktober 2019 et brev fra Klima- og miljødepartementet (KLD) om forholdet mellom kulturmiljøfredningen og eventuell utvidelse av naturreservatet. Her gis det noen føringer for vårt arbeid med verneplanen. KLD sier at det er et generelt mål å unngå dobbeltregulering. Imidlertid har ikke kulturminneloven tilstrekkelig hjemmelsgrunnlag for å ivareta store arealer med viktig naturmangfold som ikke har sammenheng med kulturmiljøet. Dette området har nasjonalt viktige og i stor grad unike naturkvaliteter som ikke er sikret gjennom kulturmiljøfredningen. KLD ber derfor om at det igangsettes en verneprosess for områdene med høy verneverdi for naturmangfold. De peker på at naturreservatet bør avgrenses mot der forvaltningen av kulturminner og kulturmiljø vil kompliseres vesentlig ved dobbeltregulering, og at verneverdiene i kulturmiljøfredningen må kunne ivaretas like godt som i dag, på en rasjonell måte.

Ønsket om vern av naturen og vern av kulturmiljøet vil ha sammenfallende mål om å bevare et godt opplevelsesmiljø for besøkende. Samtidig vil det også være ulike målsettinger og vurderinger. Kongsberg Sølvverk kulturmiljø har behov for å komme fram med store maskiner for vedlikehold, restaurering, skjøtsel og sikring av kulturminner, mens det i naturreservater er et ønske å beholde naturen mest mulig urørt. Verken kulturminnevernet eller naturvernet kan gis forrang ved et dobbelt vern. Der dagens vern av Barmen naturreservat og Kongsberg Sølvverk overlapper, gjelder de to vedtakene side om side, og vi forutsetter at dette også vil være situasjonen videre. Gjennom verneprosessen vil vi avklare konfliktområder og søke å finne løsninger som tar vare på begge interessene.

Statskog m.fl. har forslått å holde alle større anlegg som dammer, vannførende renner og ansamlinger av sikringsgjerdet utenfor naturreservatet. Vi viser her til vedlagte temakart med oversikt over hjulstuer, demninger og vannførende vannrenner. En stor del av de mest verdifulle arealene for naturmiljøet må i så fall trekkes ut av verneforslaget. I og med at Statsforvalterens oppdrag er å igangsette en verneplanprosess for områdene med høy verneverdi for naturmangfold, ser vi det ikke som aktuelt å trekke disse arealene ut før høring. Høringsforslaget har stor overlapp mellom areal med verdifull natur og verdifulle kulturminner. Derfor har vi gjennom forslaget til forskrift prøvd å legge til rette for at kulturmiljøet skal kunne vedlikeholdes, restaureres og sikres også innenfor rammen av vern som naturreservat. Det må likevel påregnes enkelte begrensninger og noe mer arbeid med søknader for å få nødvendige tillatelser, og vi er klar over at arbeidet med vedlikehold og sikring noen steder vil bli mer krevende. Vi ber derfor om konkrete tilbakemeldinger på hvilke arealer som er mest konfliktfylte, og hva som eventuelt kan gjøres for å redusere konfliktene. Når vi har gjennomført høringen vil vi vurdere både avgrensning og forskriften på nytt.

Målet er at vi gjennom planen både skal sikre de nasjonalt viktige og i stor grad unike skogvernkvallitetene, og samtidig legge til rette for at det unike kulturmiljøet i Kongsberg Sølvverk skal kunne ivaretas på en effektiv og god måte.

I det følgende beskriver vi de tilpasningene og vurderingene som er gjort før høringen når det gjelder forvaltning av kulturmiljøet.

Vedlikehold og sikring

§ 4 f. I den foreslåtte verneforskriften er vedlikehold, skjøtsel og sikringstiltak for bygninger og anlegg omfattet av kulturmiljøfredningen generelt tillatt. For å ta vare på kulturminnene er det nødvendig å fjerne trær som vokser på selve kulturminnet, f.eks. på demninger, murer, hjulstuer og vannrenner. Videre kan det være behov for å fjerne trær som står tett inntil fordi røtter kan forårsake stor skade på f.eks. vannrenner, hjulstuer, murer og demninger. Rotvelt kan også gjøre store ødeleggelse. Dette omfatter også vegetasjonsrydding på selve kulturminnet og i en sone på inntil 5 meter rundt. I tillegg kan trær som står i fare for skade på kulturminnet fjernes. Dette kan være for å hindre rotvelt over kulturminnene eller at røttene vokser inn og ødelegger murer eller vannrenner. Vi forutsetter at det blir gjort en kulturminnefaglig vurdering av hva som utgjør en fare i slike tilfeller.

§ 7 j. Det kan noen steder være et ønske om rydde vegetasjon rundt kulturminnene på et større areal enn 5 meter for eksempel for å gi en bedre publikumsopplevelse. Slik vegetasjonsrydding er ikke generelt tillatt, men det kan gis tillatelse etter søknad. På sikt ønsker vi å utarbeide en forvaltningsplan for naturreservatet der det kan vurderes hvilke kulturminner og arealer som egner seg for mer omfattende ryddesone.

Adkomst og motorferdsel for vedlikehold og sikring av kulturminner

§ 6 e. Motorferdsel på eksisterende bilveier avmerket på vernekartet vil være generelt tillatt etter verneforskriften.

§ 7 k. Det er opparbeidet et stort nett av traktorveier og andre kjørbare traseer til demninger og langs vannførende renner som benyttes til motorisert adkomst i for vedlikeholds- og sikringsarbeid. Vi legger til grunn at disse traseene skal kunne benyttes til arbeid på kulturminnene, etter søknad og tillatelse. På vedlagte temakart Kulturminner» er større kulturminner som demninger, hjulstuer og vannførende renner avmerket sammen med bilveier og andre kjørbare traséer. Her ser en at det fortsatt er både strekninger av vannrenner og bygninger der det i dag ikke finnes verken bilvei eller traktorvei/eksisterende kjøretrase. Ved behov må det søkes om tillatelse til vegetasjonsrydding og motorferdsel for å komme inntil med maskiner og utstyr. Det har vært fremmet forslag om mulighet for å kunne opparbeide nye veier for slik adkomst, og vi ser at det kunne gjort både restaurering og løpende vedlikehold enklere og mer rasjonelt, men dette er ikke kurant å ta inn i forskriften for et naturreservat.

Sikring av gruveåpninger: Disse ligger spredt mange steder i verneforslaget, og det trengs motorisert adkomst, vanligvis blir det benyttet ATV, snøskuter eller andre mindre maskiner. Dette er nødvendige og lovpålagte tiltak, og der det ikke finnes bilvei, vil det vil bli gitt tillatelse til nødvendig motorferdsel gjennom § 7 k. I søknadsbehandlingen kan det settes vilkår for å redusere faren for skade på sårbar natur. For planlagt vedlikehold kan det med fordel gis tillatelse som gjelder for et lengre tidsrom.

§ 6 d. Ved enkelte hendelser ser vi at det kan gi store konsekvenser å måtte vente på søknadsbehandling før skaden kan bli reparert. Vi har derfor tatt inn et punkt i forskriften § 6 d som åpner for motorferdsel i forbindelse med akutt behov for sikring av farlige gruveåpninger, eller ved akutt skade eller akutt fare for skade på kulturminner. Det skal i etterkant sendes melding til forvaltningsmyndigheten. Eksisterende veier og kjøretraseer skal benyttes så langt mulig. Eksempler på slike situasjoner kan være av hensyn til personsikkerhet, f.eks. reparasjon av sikringsgjerde eller ekstraordinært tilsyn på grunn av værforhold eller etter tips fra publikum. Det kan også være ved hendelser på kulturminner som kan gi ytterligere stor skade dersom det ikke blir utbedret straks, f.eks. utrasing eller skade på konstruksjon eller større lekkasje fra demning eller vannrenne.

§ 7 e. Tilrettelegging av kulturminner for besøkende. Det har vært luftet enkelte tiltak som for eksempel kultursti som går innom flere kulturminner, samt å restaurere en vannrenne og bruke som demonstrasjonsrenne. Vi stiller oss positiv til tiltak som kan være med på å gi økt opplevelsesverdi og kunnskap om området, så sant de blir gjort på en måte som ikke er til skade for naturverdiene. Vi har tatt inn et punkt i forskriften som åpner for å kunne gi tillatelse til enkle tilretteleggingstiltak for friluftsliv og besøkende.

7 i. Opprusting av Knuteveien samt utbedring/utvidelse av parkeringsplass: Deler av Knuteveien er opprustet de senere årene, men enkelte gjenstående partier er til dels svært dårlige. På denne veien er det relativt stor trafikk, blant annet kjøring med store maskiner for vedlikehold av kulturminnene. Vi ser derfor at det er behov for opprusting, og vi har derfor tatt inn et punkt som gir mulighet for tillatelse til nødvendige tiltak på Knuteveien av hensyn til sikkerheten. Ut over dette åpnes det ikke for utvidelser av veiene. Parkeringsplassen ved Knutehytta ligger utenfor foreslått vernet areal, og før høringen har vi tatt ut ytterligere areal langs Knuteveien sør for Sachsen der det kan være aktuelt å opparbeide flere parkeringsplasser dersom det blir behov for det.

Uttak av malmet furutømmer: Eldre, grove furutrær er en viktig del av verneverdien i dette området, og det er også nevnt i formålsparagrafen i den foreslåtte verneforskriften. Det er derfor ikke aktuelt å åpne for uttak av slikt tømmer innenfor naturreservatet. Vi viser ellers til at dette kan kjøpes utenfra, og at det til en viss grad allerede blir gjort. Det vil trolig også være mulig å hente slikt tømmer fra Statskogs arealer utenfor reservatet.

Uttak av torv: Torvuttak er et svært inngripende tiltak, og selv om verneverdiene i hovedsak er knyttet til skogen, er det av verdi å bevare hele økosystemet så intakt som mulig. Uttak og nedbygging av myr og torvmark fører til store utslipp av CO₂ og redusert mulighet for karbonbinding i fremtiden. Torvmyrer har også en viktig funksjon ved at de demper virkningen av flom og tørke. Myr har stor verdi for biologisk mangfold, og svært mange arter av planter og dyr er knyttet til myr. Det er stort fokus på klima og bevaring av naturmangfold, og det vil være uheldig å åpne for torvuttak i et naturreservat. Vi ser imidlertid at for forvaltningen av kulturmiljøet er tilgang til torv nødvendig for å utføre vedlikeholdet i tråd med tradisjonen, og dette kan ikke kjøpes eller hentes langt unna. Rosentorv til demninger og vannrenner må ha bestemt kvalitet og kan ikke transporteres langt uten at den blir ødelagt, og det kan være vanskelig å følge opp kulturmiljøfredningen på en god måte uten tilgang på torv av riktig kvalitet. Vi vil derfor i første omgang peke på myrer utenfor verneforslaget. Videre er enkelte av de myrene Statskog peker på som aktuelle for uttak av torv nær yttergrensa for verneforslaget, og i områder med begrenset verneverdi. Vi vil derfor gjennom høringsprosessen vurdere om det er arealer med aktuelle myrer som bør grenses ut av verneforslaget.

Statskog tar opp at etablering av et naturreservat vil gi en lengre og mer kostnadskrevenne saksbehandling. Det kan bli større skader på grunn av lengre responstid, og innleide anleggsmaskiner er kostbart å ha stående dersom det blir utsettelse i søknadsprosessen. Statsforvalteren vil peke på at store tiltak knyttet til Sølverket er søknadspliktige også etter annet lovverk (til kommune, fylkeskommune, NVE eller andre), og de må planlegges og omsøkes i god tid. Slike søknader må nødvendigvis ta noe tid å behandle. Dette er imidlertid en problemstilling vi må være oppmerksomme på i forvaltningen.

15.3 Statsforvalterens kommentar til friluftsliv

Mange høringsuttalelser poengterer at verneforslaget er svært mye brukt til friluftsliv, og at dette må kunne videreføres. Statsforvalteren er enig i at tilgjengelighet er viktig for at brukerne skal bli glade i og ta vare på naturområdene, og vi ønsker ikke at friluftaktiviteter begrenses mer enn nødvendig. Selv om verneverdiene er store, vurderer vi ikke området som veldig sårbart. De viktigste verneverdiene er knyttet til stor forekomst av grove, gamle furutrær, og enkelt friluftsliv vil normalt ikke utgjøre noen fare for skade på disse naturverdiene. Det er også enkelte innslag av sumpskog

og til dels kalkrik skog med potensial for krevende markboende sopp, og slike lokaliteter kan være noe mer sårbare for slitasje.

Gjennom dette verneforslaget legger vi opp til at området fortsatt skal kunne brukes til enkelt friluftsliv. Verneforskriftene åpner for bruk av området til fotturer, skigåing, sykling, telting og overnatting i hengekøyer. Vi ser imidlertid at friluftslivet utvikler seg, noe som kan gi større slitasje og belastning. Tyngre tilrettelegging som innebærer tekniske inngrep og motorferdsel bør legges utenfor verneområder. Verneplanen legger opp til at dagens anlegg og tilrettelegging kan videreføres. Eventuell ny tilrettelegging for friluftsliv må ha dispensasjon.

Vedlikehold av stier og skiløyper og preparering av skiløyper. § 4 m og o, 7 c, d, o og r.

I verneforslaget legges det opp til at vedlikehold av eksisterende stier, skiløyper og gamle ferdselsveier skal være generelt tillatt. Dette innebærer rydding av vegetasjon og vedlikehold av eksisterende klopper og bruer. Trær som har veltet over traseene kan kappes og legges ved siden. Ved behov vil det kunne gis tillatelse til å etablere nye bruer eller klopper. Det kan også gis tillatelse til omlegging, oppgradering eller etablering av nye stier og skiløyper etter søknad. Det vil da bli gjort en vurdering av tiltaket i forhold til områdets naturverdi og sårbarhet. Det kan gis tillatelse til motorisert transport av materialer for utbedring av klopper og bruer etter søknad.

I den foreslåtte verneforskriften er det generelt tillatt med motorferdsel for å preparere skiløyper som er avmerket på vernekartet. Eventuelle behov for omlegging eller etablering av nye skiløyper må ha tillatelse.

Ved Kampenhaug er en kort strekning av lysløypa så vidt innenfor grensa ved oppstart. Vi har før høringen tatt ut dette arealet slik at lysløypa ikke berøres. Statskog tar opp ønske om snøproduksjonsanlegg i lysløypa, med uttak av vann fra dammer ovenfor, inkludert fremføring av rør- og ledningsnett. Innenfor et naturreservat vil dette ikke være tillatt. I § 7 i forskriften er det tatt inn en mulighet for å få dispensasjon for enkle tilretteleggingstiltak for friluftsliv. Det er usikkert om et slikt anlegg kan betegnes som et enkelt tiltak, en eventuell søknad må vurderes i forhold til omfang og naturverdier.

Stisykling blir påpekt av flere som en stor mulighet for Kongsberg, for eksempel i kombinasjon med skilting og informasjon om kulturminner eller annen reiselivssatsing. Statsforvalteren viser til at forslag til verneforskrift åpner for sykling på veier og stier i verneområdet, slik det er i de fleste nye skogreservater. I reservater med spesielt sårbar vegetasjon eller sårbart dyreliv kan sykling og riding begrenses, men vi vurderer at det ikke er nødvendig i dette området. I forskriften gis det mulighet for tillatelse til opprusting av stier og etablering av nye stier, men dette innebærer ikke tilrettelegging for sykling gjennom for eksempel grusing av stiene eller vegetasjonsfjerning for å bedre sikten. Tilrettelagte sykkeltraseer må eventuelt legges utenfor vernet område. Også kulturminnefredningen kan ha begrensninger på tiltak i de traseene som regnes som kulturminner.

Det må presiseres at bruk av el-sykkel regnes som motorisert ferdsel, og i naturreservater er derfor bruk av el-sykkel ikke tillatt på stier, kun på bilveiene.

15.4 Statsforvalterens kommentar til arrangementer og idrett

Mange høringsparter er opptatt av at området lenge har vært mye benyttet til trening, rekreasjon og konkurranser, og at dette er en viktig bruk som må kunne fortsette. En stor del av arealet som foreslås vernet har stier og veier som gjør det attraktivt for idrett og arrangementer. Som sagt under *Friluftsliv* ovenfor vurderer vi ikke naturen som veldig sårbar for slitasje. Det er likevel viktig å følge med på utviklingen, og det kan være enkelte områder man bør unngå, som sårbare vegetasjonstyper eller lokaliteter med hekking av sårbare arter.

Forslaget til forskrift følger standard mal for naturreservater der større arrangementer er forbudt, § 3 d, men det kan gis tillatelse etter søknad, § 7 f. Normalt vil arrangementer med over 50 personer måtte regnes som søknadspliktige. Dette kan være f.eks. idrettsarrangementer eller

kulturarrangementer som konserter e.l. Større arrangementer kan ha betydelig negativ påvirkning på naturverdiene, effektene avhenger av type aktivitet, omfang, tidspunkt og sårbarheten i det berørte området. Ved en søknadsbehandling kan forvaltningsmyndigheten vurdere de effekter som det konkrete arrangementet kan medføre på verneverdiene, og om det er behov for å sette vilkår ved en eventuell dispensasjon. Forvaltningen av verneområdene skal ikke være strengere enn det som er nødvendig for å ivareta verneformålet på lang sikt. Det vil ofte være mulig å finne løsninger som både ivaretar verneformålet og sikrer slik aktivitet, blant annet gjennom å tilse at omfang, trasévalg og tidspunkt for gjennomføringen ikke kommer i konflikt med verneverdiene. Søknader bør sendes i god tid for å få en best mulig gjennomgang og vurdering av saken. Arrangementer som gjennomføres årlig i tilnærmet lik form kan få flerårige dispensasjoner. På bakgrunn av tidligere gitte dispensasjoner kan forvaltningsmyndigheten vurdere den samlede belastningen i området. Siden forvaltningen av verneområder har som mål at verneverdiene skal opprettholdes i et langt tidsperspektiv, må restriksjonsnivået i verneforskriftene settes med utgangspunkt i føre-var-prinsippet.

Er det færre enn 50 deltakere på et arrangement vil det normalt være generelt tillatt, med mindre det planlegges aktiviteter som kan være til skade for naturverdiene. Skal en ha aktiviteter som en er usikker på om kan være til skade, anbefales det å ta kontakt med forvaltningsmyndigheten på forhånd. Forbudet mot større arrangementer omfatter ikke fellestreninger.

KOT viser til bestemmelsene som er brukt i Osloområdet. Disse bestemmelsene er kun ment å gjelde for Osloområdet og kan ikke benyttes her. Vi ser imidlertid at orienteringsaktiviteten står i en særstilling når det gjelder bruk av skog og terreng, og vi foreslår en tilpasset verneforskrift som gjør det noe enklere å drive orienteringsaktivitet. Denne bestemmelsen er også benyttet i Kolknuten naturreservat sør for Meheiaveien i Kongsberg. Det innebærer at orienteringslaget i forkant av sesongen drøfter planlagte aktiviteter med forvaltningsmyndigheten. Etter dialog hvor omfang, område og tidspunkt for aktivitetene er drøftet, er turorientering med faste sesongposter og orienteringsløp med maksimalt 200 deltakere generelt tillatt. En slik dialog kan bidra til at aktivitetsmønsteret endres dersom uheldige forhold oppdages.

16. Litteratur

Midteng R., Reiso S. 2018. Naturverdier for lokalitet Barmen utvidelse, registrert i forbindelse med prosjekt Statskog2017. NaRIN faktaark. BioFokus. (Weblink: [Statskog2017_Barmenutvidelse.pdf](#)

Terje Bjerkgård, Sven Dahlgren, Agnes Raaness, Jan Sverre Sandstad, Tom Heldal 2020: Mineralressurser i området Kongsberg-Modum-Ringerike, Buskerud. NGU rapport 2020.023.

STATSFORVALTEREN I ØSTFOLD, BUSKERUD, OSLO OG AKERSHUS

Postboks 325, 1502 Moss | sfospost@statsforvalteren.no | www.statsforvalteren.no/os